

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1879. Andra Kammaren. N:o 27.

Fredagen den 21 Mars.

Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 14 i denna månad.

§ 2.

Föredrogos, men blefvo för andra gången bordlagda:
Konstitutions-Utskottets utlåtanden N:is 3 och 4;
Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts utlåtanden N:is 4
och 5 (i samlingen N:is 13 och 14);
Banko-Utskottets utlåtande N:o 8, memorial N:o 9 och utlåtande
N:o 10; samt
Lag-Utskottets utlåtande N:o 15.

§ 3.

Nedan intagna två protokoll upplästes:

År 1879 den 20 Mars sammanträdde Kamrarnes val-
män för att, jemlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen, utse
Riksdagens fullmäktige i riksbanken jemte suppleanter för
dem; och befunnos, efter valförrättningarnes slut, hafva
blifvit utsedde till

Ordförande:

Grefve *Lewenhaupt*, *Carl Magnus Casimir*, Kapten, med 48 röster.

Öfrige fullmäktige:

Herr *Arnberg*, *Johan Wotter*, Filosofie Doktor med 48 röster,
„ *Dufwa*, *Alfred Wilhelm*, vice Häradshöfding ... „ 48 „
„ *von Ehrenheim*, *Per Jakob*, f. d. Statsråd „ 48 „

Friherre <i>Fock, Alfred Henrik Edvard</i> , Kansliråd	med 48 röster,
Herr <i>Larsson, Liss Olof</i> i Vestannor, Hemmansegare	” 48 ”
” <i>Richter, Fredrik</i> , Sekreterare i Jernkontoret.....	” 48 ”

Suppleanter:

Herr <i>Smerling, Leonard</i> , Grosshandlare	med 47 röster,
” <i>Olsson, Ola Bosson</i> , Ledamot af Riksdagens Andra Kammare	” 46 ”
” <i>Österlind, August</i> , Grosshandlare	” 45 ”
<i>R. Tornerhjelm.</i>	<i>A. G:son Bennich.</i>
<i>E. Key.</i>	<i>Ivar Månsson.</i>

År 1879 den 20 Mars sammanträdde Kamrarnes valmän för att, jemlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen, utse Riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret jemte suppleanter för dem; och befunnos, efter valförrättningarnes slut, hafva blifvit utsedde till

Ordförande:

Friherre <i>Åkerhielm, Johan Gustaf Nils Samuel</i> , Öfverste- kammarjunkare	med 48 röster.
--	----------------

Öfrige fullmäktige:

Herr <i>von Stockenström, Carl Reinhold Polhem</i> , Bruksegare med	48 röster,
” <i>Samzelius, Per</i> , Sekreterare.....	” 48 ”
” <i>Mallmin, Erik Johan</i> , Godsegare.....	” 48 ”
” <i>Themptander, Oscar Robert</i> , Byråchef	” 48 ”
” <i>Anderson, Frans Albert</i> , Kammarråd	” 48 ”
Friherre <i>Nordenfalk, Johan</i> , Godsegare	” 24 ”
efter lottning med Herr <i>Hierta, Carl Gustaf</i> , Kapten, hvilka sistnämnde erhållit lika antal röster.	

Suppleanter:

Herr <i>Åbergsson, Anders Viktor</i> , Revisionssekreterare, med	48 röster,
” <i>Ericson, Carl Vilhelm</i> , Kapten.....	” 46 ”
” <i>Biesert, Johan Niklas</i> , Ledamot af Riksdagens Andra Kammare	” 46 ”
sedan ordningen mellan de båda sistnämnde blifvit genom lottning bestämd.	

R. Tornerhjelm.

A. G:son Bennich.

E. Key.

Ivar Månsson.

Dessa protokoll lades till handlingarne; och skulle Riksdagens kanslideputerade om de sålunda försiggångna valen i vanlig ordning

underrättas samt anmodas att låta uppsätta och till Kamrarne ingifva förslag såväl till förordnanden för de valde, som ock till de skrivelser, hvarigenom dessa val komme att hos Kongl. Maj:t anmälas.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

På grund af företdt sjukbetyg, erhöil Herr *L. M. Carlsson* ledighet från riksdagsgöromålen under 14 dagar, räknadt från denna dag.

Äfvenledes blef sådan ledighet beviljad:

Herr <i>C. I. Bengtsson</i>	under 14 dagar från den 30 Mars.
„ <i>Jöns Persson</i>	„ 14 „ „ „ 30 „
„ <i>Jöns Rundbäck</i>	„ 14 „ „ „ 31 „
„ <i>Per Persson</i>	„ 12 „ „ „ 2 April.
och „ <i>C. G. Otterborg</i>	„ 9 „ „ „ 7 „

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem
H. A. Kolmodin.

Lördagen den 22 Mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i Kammarens sammanträde den 15 innevarande månad förda protokoll.

§ 2.

Föredrogs Konstitutions-Utskottets memorial N:o 2, angående fullbordad granskning af de i Statsrådet förda protokoll.

I nämnda memorial hade Utskottet gjort följande anmälan, som upplästes:

“Under den granskning af dessa protokoll, som, i öfverensstämmelse med grundlagarnes föreskrift, blifvit företagen och numera fullbordad, har Utskottet hvarken funnit skäl att emot någon Statsrådets

*Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.*

Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)

ledamot tillämpa 106 § regeringsformen eller ansett anledning förekomma att framställa någon anmärkning på grund af stadgandet i 107 § af samma grundlag“.

Vid memorialet voro fogade reservationer

dels af Friherre J. Nordenfalk, hvilken uttalade sig sålunda: “Ehuru jag instämmer i det slut, hvartill Utskottet kommit, likväl och då jag ansett vissa regeringsärenden vara af den beskaffenhet, att de ej bort lemnas utan allt omnämmande samt att ett dylikt omnämmande bort i Utskottets betänkande inrymmas, men inom Utskottets pluralitet den åsigt gjort sig gällande, att Utskottet, med det slut, hvartill detsamma kommit, ej härtill egt behörighet, får jag häremot anmäla min reservation, hänvisande till den praxis, som Konstitutions-Utskottet såväl vid 1815 års riksdag som vid åtskilliga följande riksdagar iakttagit;“

dels af Herrar A. P. Danielsson, S. Johnson, P. Nilsson och S. F. Norén; varande denna reservation afgifven i samma syfte som den af Friherre Nordenfalk anmälda reservationen;

dels jemväl af Herrar A. P. Danielsson, L. Jönsson, P. Nilsson och S. F. Norén, som reserverat sig mot Utskottets beslut beträffande tre särskilda, af reservanterne omförmälda regeringsåtgärder.

Efter uppläsning af Utskottets ofvan intagna yttrande, anförde

Friherre Nordenfalk: Herr Grefve och Talman, Mine Herrar! Vid den granskning, som åligger Konstitutions-Utskottet af de protokoll, som finnas i dess nu föredragna betänkande angifna, har, efter mitt förmenande, ingen åtgärd befunnits vara af den art, som karakteriseras i 106 och 107 §§ regeringsformen; och jag har derfor instämt i det slut, hvartill Utskottet i sitt betänkande kommit.

Men då vid granskningen af samma protokoll ärenden förekommit, som syntes mig vara af en viss vikt och hvars behandling fäst Utskottets uppmärksamhet, har helt naturligt den fråga uppstått, huruvida dessa ärenden borde alldeles utelemnas ur Utskottets betänkande eller deri omförmälas. Inom Utskottet hafva härom hufvudsakligen tre skilda meningar uttalats: Den ena, att grundlagens bestämmelser borde så fattas, att endast för det fall, att någon anmärkning enligt 106 § eller anmälan enligt 107 § funnes befogad, sådant borde i Utskottets här ifrågavarande betänkande inflyta. En annan mening hade varit den, att en rättighet för Utskottet att omnämna dessa punkter utan att dervid tillstyrka någon åtgärd vore väl önskelig, men kunde icke ur grundlagen deduceras. Den tredje åsigten var, att ett sådant förfarande af Utskottet vore efter grundlagen fullt berättigadt. För min del har jag delat denna sistnämnda åsigt, och då jag trott frågan om gränsen för Konstitutions-Utskottets befogenhet vara af temligen stor vikt, har jag tillåtit mig att under form af reservation fästa uppmärksamheten på densamma.

Jag har i min reservation icke berört något visst regeringsärende och skall icke heller i detta mitt anförande göra det. Jag har blott

velat framhålla den åsigten, att Konstitutions-Utskottets befogenhet sträcker sig till att i sin motivering äfven utan yrkande omnämna de ärenden, det kan finna lämpligt att omförmåla.

De personer, som hysa denna åsigt, hafva, såsom mig synes, med skäl, till stöd för densamma anført, att, derest Konstitutions-Utskottet icke vore befogadt att *i sin motivering omförmåla* ett visst ärende, i annat fall än att detsamma ansågs vara af den beskaffenhet, som anfives i 106 och 107 §§ regeringsformen, någon grundlagsbestämelse borde kunna påvisas, som förbjöd Konstitutions-Utskottet att, i olikhet med hvarje annat Utskott, så göra. Och detta så mycket hellre, som man, då man söker göra sig reda för den konstitutionella praxis, som i detta afseende utbildat sig, finner, att Konstitutions-Utskottet vid flera riksdagar gått till väga just på det sätt vi anse berättigadt. Vid den riksdag, hvilken jag i min reservation särskildt omnämnt, eller 1815 års riksdag, yttrar Konstitutions-Utskottet, efter att hafva tillstyrkt full décharge: vid detta tillfälle får Konstitutions-Utskottet hos rikets ständer vördsamt anmäla, det rikets ständer af förekommande anledning måtte hos Hans Maj:t Konungen anhålla om Dess nådiga åtgöranden derhän, att föreskrifterna i 10 § regeringsformen om vederbörandes hörande måtte etc.

Vid nästföljande 1818 års riksdag läses i Konstitutions-Utskottets betänkande: men om sålunda — — ingen anmärkning mot statsrådets ledamöter eller den föredragande kunnat eller bort af Utskottet framläggas, har dock Utskottet ej saknat anledning att underställa Riksdagen etc.

Vid derpå följande 1823 års riksdag tillägger Konstitutions-Utskottet, efter att hafva tillämpat så väl § 106 som gjort anmärkning enligt 107 §: ytterst får Konstitutions-Utskottet vördsamt anmäla följande, under statsrådsprotokollernas granskning förekommande särskilda omständigheter, *med bestämdt förklarande, att ingen anmärkning dervid kunnat eller bort göras* o. s. v.

Vid 1828—30 årens riksdag uttalar sig Konstitutions-Utskottet på samma sätt, nemligen: Slutligen får Konstitutions-Utskottet uppsyningsvis anmäla några under protokollsgranskningen förekommande viktigare omständigheter, *dock med uttryckligt förklarande, att ingen anmärkning dervid kunnat eller bort göras* o. s. v.

Äfven vid 1840—41, 1850—51 och 1859—60 årens riksdagar förekomma i Konstitutions-Utskottets déchargebetänkande anmälningar och omnämmanden utan angifven tillämpning af berörda §§.

Med dessa exempel för ögonen och då Konstitutions-Utskottets förfaringssätt vid alla dessa tillfällen icke föranledt Riksdagen att genom något grundlagsstadgande borttaga den rätt Konstitutions-Utskottet sålunda ansett sig ega, har jag för min del icke kunnat tveka om, att en sådan yttranderätt är Konstitutions-Utskottet i grundlagen gifven.

Det är naturligtvis en helt annan sak, huruvida en sådan motivering för ena eller andra tillfället må anses lämplig att begagna — derom kunna naturligtvis meningarne vara delade. I afseende på den frågan, huruvida det är *lämpligt*, att ett sådant förfaringssätt fortfarande användes, anser jag, för min del, att det icke vore skäl att i

*Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)*

*Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)*

grundlagen införa något förbud deremot. Jag tror nemligen, att, om denna rätt borttoges, följden lätt skulle blifva, att den utskottspluralitet, som inför Riksdagen ville framlägga något visst ärende, såge sig nödsakad att, äfven om detsamma vore af mindre konstitutionel vikt, hänföra detsamma under 106 eller 107 §§, hvilket ju vore synnerligen olämpligt, då det är tydligt att dessa §§ böra sparas för viktigare fall.

Då jag hyser denna åsigt om gränsen för Konstitutions-Utskottets befogenhet, har jag ock ansett mig vara skyldig att här uttala den. Derest denna min åsigt skulle ogillas, har jag dock den trösten, att de, som antogo och först tillämpade våra grundlagar, tydligen hafva delat densamma.

Jag har icke något från Utskottet skiljaktigt yrkande att framställa.

Herr Dickson: Af behandlingen af detta årligen återkommande ärende, kan följden naturligtvis icke blifva någon annan, än att Riksdagen lägger Konstitutions-Utskottets betänkande och anmälan till handlingarne. Men jag önskar dock mot betänkandet göra några anmärkningar på grund af de reservationer, som åtfölja detsamma.

Den första mot betänkandet afgifna reservationen är framställd af herr Friherre Nordenfalk, som i sitt nyss hållna anförande ytterligare motiverat densamma, och vidare finnas här reservationer af Herrar Danielsson, S. Johnson, P. Nilsson och Norén, hvori de omnämna ett par punkter, hvilka, enligt deras förmenande, bort utgöra föremål för Utskottets anmälan hos Riksdagen. Jag har redan vid flera föregående tillfällen, då denna fråga varit under Riksdagens behandling, uttalat såsom min åsigt, att det är fullt grundlagsvidrigt att reservationer någonsin få anföras vid det så kallade décharge-betänkandet, och jag ber att litet närmare få utveckla motiven för denna min åsigt.

Såsom skäl för att reservationer skulle få deremot afgifvas har man åberopat 48 § Riksdagsordningen, der det stadgas, att ledamot, som i Utskotts beslut ej instämt, är obetaget att jemte Utskottets yttrande lemna Kamrarne del af sin skiljaktiga mening. Men det förefaller mig, som om man härvid fullkomligt förbisett, att Konstitutions-Utskottet, utom dess åliggande att, i likhet med alla andra Utskott, utreda de frågor, som till det blifvit remitterade, derjemte har tvenne andra med de öfriga Utskottens åligganden väsentligen olika befogenheter. Om den ena af dessa särskilda befogenheter stadgas i 38 § 3 mom. Riksdagsordningen, enligt hvilket Konstitutions-Utskottet har att skilja mellan olika meningar inom Kamrarne i fråga om till hvilket Utskott uppkomma frågor och ämnen skola hänvisas, så ock att skilja mellan Kammare och dess Talman, då den senare vägrar proposition. I båda dessa fall uppträder Konstitutions-Utskottet såsom domaremak. Men enligt 2:dra mom. af samma § har Konstitutions-Utskottet jemväl det särskilda åliggandet att granska och genomgå de i statsrådet förda protokoll; och Riksdagen har icke, enligt min uppfattning, rätt att få någon del af de i Statsrådet förda protokoll på annat sätt än grundlagen tydligen utstakar, nemligen genom en delegation, bestående af tio ledamöter från hvardera Kammaren, hvilka

här bilda Konstitutions-Utskottet. Dessa ledamöter sitta i Konstitutions-Utskottet för att med Riksdagens makt och myndighet granska och genomgå statsrådsprotokollen. De hafva att dervid ställa sig till efterrättelse grundlagens stadgande i Regeringsformen och hos Riksdagen anmäla, om de funnit någon af statsrådsledamöterna vidtagen åtgärd stridande antingen mot 106 eller 107 § Regeringsformen. I förra fallet åligger det Konstitutions-Utskottet att förordna om riksrätt och i senare fallet, att anmäla för Riksdagen de fall då det ansett ärenden, ett eller flera, hafva blifvit i Statsrådet behandlade på sådant sätt, att de böra komma under Riksdagens bepröfvande, för den händelse Riksdagen skulle vilja begagna den sig tillkommande rätt att hos Kongl. Maj:t anmäla en eller flere af Statsrådets ledamöter för entledigande. Någon kunskap om i Statsrådet förda protokoll kan och bör icke Riksdagen få annat än i de fall då Konstitutions-Utskottet derom gör anmälan, och det förefaller mig sålunda stridande mot grundlagens både ordalydelse och anda att genom reservation bringa till Riksdagens kännedom något i Statsrådet behandladt ärende, som icke inom Konstitutions-Utskottet ansetts böra komma under Riksdagens bepröfvande. På detta sätt kan ju Riksdagen få kännedom om ärendenas behandling inom Statsrådet, hvilket den enligt grundlagen icke egt rätt att få; och i följd häraf är det ju också alldeles klart, att någon diskussion inom Kamrarne icke bör med anledning af en sådan reservation kunna uppstå, och att icke heller på grund deraf något beslut kan komma att fattas, ty jag anser, att Talmannen skulle vara fullkomligt förhindrad att framställa proposition på bifall till en reservation, afgifven mot det så kallade déchargebetänkandet, och deraf följer naturligen, att någon reservation icke någonsin bör vid samma betänkande förekomma. Det synes mig högst nödvändigt, att vi vid ärendenas behandling inom Riksdagen i alla händelser så mycket som möjligt ställa oss till efterrättelse grundlagens bestämda föreskrifter och derifrån icke tillåta någon afvikelse, ty börjar man med avvikelser från och tunnningar på grundlagarne, vet man icke, hvart man kan komma.

De af den föregående talaren anförda exempel från föregående Riksdagar, från och med Riksdagen år 1815, kunna i detta fall icke hafva någon tillämpning; ty med den förändrade representationsform, vi nu ega, torde vi icke hafva att rätta oss efter traditioner från förra statsskicket; vi hafva under för handen varande förhållanden endast att hålla oss till grundlagens tydliga och klara bud och föreskrifter, både i ord och anda. På denna grund kan jag icke annat än ogilla, att reservationer emot Konstitutions-Utskottets dechargebetänkande någonsin kunnat framställas. Nämnda Utskott sitter nemligen endast och allenast, för att med Riksdagens makt granska statsrådsprotokollen; Utskottet har dervid icke funnit skäl till någon anmärkning och derom gör Utskottet en anmälan till Riksdagen. Det kan väl hända, att en del saker förelupit, som icke vinna godkännande af *alla* ledamöterna i Utskottet; men icke ega väl dessa därför att anmäla någon reservation. Hvarje Riksdag väljer ju valmän, hvilka skola utse delegerade i riksbanken och riksgäldskontoret. Dessa valmän fungera med Riksdagens makt och anställa sina val; sedermera göra

*Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådet's
protokoll.
(Forts.)

de till Riksdagen en anmälan om hvad som vid valet förekommit, — alldeles som Konstitutions-Utskottet. Men icke ega väl enskilde ledamöter, som vid valtillfället närvarit, att, äfven om de ogilla utgången af valet, gifva ett sådant ogillande tillkänna, då anmälan sker till Riksdagen; och icke heller få de i Kamrarne diskutera saken. Lika litet får, efter mitt förmenande, vid det tillfälle då dechargebetänkandet i Kamrarne förekommer, någon diskussion ega rum, likasom också någon reservation ej bort få framställas mot någon punkt, dervid *Konstitutions-Utskottet* ej gjort anmärkning.

Sådan är min uppfattning om Konstitutions-Utskottets befogenhet uti ifrågavarande afseende. Och då Utskottet för närvarande icke funnit skäl till att göra någon anmälan hos Riksdagen, på sätt regeringsformen stadgar, så återstår för Riksdagen intet annat än att lägga betänkandet till handlingarne, hvilket jag för min del också yrkar.

Friherre Leijonhufvud: Jag kan icke alldeles instämma med någon af de båda föregående talarne. Då den förste talaren egentligen höll sig till Konstitutions-Utskottets — såsom han uttryckte sig — rättighet att, utöfver hvad 106 och 107 §§ regeringsformen innehåller, framställa anmärkningar och anmälanden hos Riksdagen om hvad vid granskningen af konseljens protokoll förekommit, så tror jag verkligen, att han dervidlag gått utöfver hvad som i detta hänseende finnes föreskrifvet. Ty det kan väl hvarken i afseende å Konstitutions-Utskottet eller någon annan myndighet framställas den regel, att allt, som icke är uttryckligen förbjudet, skulle vara tillåtet; och nyssnämnda grundlagsparagrafer bestämma Konstitutions-Utskottets befogenhet härutinnan. Enligt mitt förmenande eger således Konstitutions-Utskottet icke rättighet att, äfven om äldre prejudikat tala för en motsatt mening, anmäla en sak, emot hvilken anmärkning icke tillika göres. I detta afseende är jag af olika åsigt med nämnde talare.

Hvad åter angår frågan om rättigheten att vid Konstitutions-Utskottets så kallade dechargebetänkande foga reservationer, så är jag verkligen tveksam; och det torde vara svårt att afgöra, om sådant är tillåtet eller icke. Att det enligt Regeringsformen icke synes vara medgifvet är tydligt; men deremot lemna Riksdagsordningen i detta fall en dörr öppen, som det icke torde vara så lätt att stänga. Om man i likhet med mig, håller före, att Konstitutions-Utskottet endast eger befogenhet att framställa verkliga anmärkningar, så är det klart, att jemväl en reservation icke bör innehålla annat än en verklig anmärkning. Och då tryckfrihetsförordningen föreskrifver, att i Statsrådet förda protokoll icke få genom tryck offentliggöras, bör det väl icke stå enskilde ledamöter af Konstitutions-Utskottet öppet att offentliggöra saker, som borde hållas hemliga, under skydd af grundlagen. Min åsigt härutinnan är sålunda den, att, om en reservation må ega rum, den bör rätt och slätt innehålla en anmärkning mot den eller den ibland Konungens rådgifvare rörande den eller den saken.

Å andra sidan förefaller det mig vara svårt, att förbjuda Riksdagens medlemmar att, vare sig vid föredragning af déchargebetänkandet eller eljest, upptaga till rådplägning vissa allmänt kända rege-

ringsåtgärder. Vi hafva sålunda nyligen hört, hurusom vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof yttranden och spörsmål framställes, hvilka icke ens indirekt hade någon beröring med statsregleringen, men ändock kommo under öfverläggning. Det torde alltså icke vara riktigt att förbjuda diskussion om sådana saker, som en gång blifvit föremål för Kammarens uppmärksamhet.

Hvad särskildt beträffar det nu föreliggande betänkandet, så lär det väl icke kunna föranleda till annat än dess läggande till handlingarne; ty att, på sätt herr Friherre Nordenfalk åtminstone indirekt framställt, vilja begära en auktorisation för Konstitutions-Utskottet att om-tala saker, om hvilka ingen anmärkning blifvit gjord, detta anser jag icke kunna komma under pröfning.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Grefve och Talman! Det var med anledning af herr Dicksons yttrande, som jag begärde ordet, då han sade, att det är grundlagsvidrigt att foga reservationer vid det så kallade dechargebetänkandet, emedan derigenom skulle kunna komma i dagen sådana regeringshandlingar, hvilka borde hemlighållas. Om den värde talaren närmare toge kännedom om ifrågavarande reservationer, skulle han nog finna, att de ej afhandla andra frågor än sådana, som förut varit offentligen kända, samt att ingen hemlighet derigenom blifvit publicerad. Vid sådant förhållande torde talaren svårligen kunna vidhålla sitt påstående, att en grundlagsvidrig handling här egt rum.

Att den värde talaren länge varit af den åsigten, att reservationer ej få anmälas vid ett dechargebetänkande, vill jag minnas från den tid, vi voro kamrater i Konstitutions-Utskottet. Vi, som äro af en motsatt åsigt, hafva att till försvar åberopa oss på en af Sveriges mest erkände rättslärd, nemligen Professor Rydin, som vid ett tillfälle vid Riksdagen sjelf framlemnade en reservation mot Konstitutions-Utskottets beslut i anledning af verkställd granskning af statsrådsprotokollen. Jag tror ej han velat nedlåta sig till något sådant som att handla grundlagsvidrigt. Emellertid hafva vi med stöd af detta föredöme denna gång reservationsvis inför Riksdagen framlagt några regeringshandlingar, hvilka vi ansett anmärkningsvärda.

Hvad Friherre Nordenfalks reservation beträffar, kan jag ej gilla densamma just för den första radens skull, der han säger sig instämma i det slut, hvartill Utskottet kommit. Deremot har jag instämt i den andra af herr Danielsson med flera aflemnade reservationen, der samma grundsats uttalas. Såsom den förste talaren tydligt förklarar, har vid en mängd föregående riksdagar inträffat, att Konstitutions-Utskottet, ehuru det tillkännagifvit, att det ej funnit skäl att emot någon Statsrådets ledamot göra anmärkning, dock låtit ett och annat genom dechargebetänkandet komma till Riksdagens kunskap. Då detta kunnat så länge fortgå, torde ingen böra bestrida oss rättigheten att i dylika saker få offentligen uttala oss inom Kamrarne. För min del har jag i grundlagen ej funnit något förbud mot vare sig reservationers afgifvande eller personliga uttalanden, i hvilka frå-

*Om fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)

gor som helst. I förevarande fall anser jag visserligen, att Talman-
nen ej gerna kan framställa proposition på bifall till reservanternes
anmärkingar, men ingen lärer väl komma att begära det. Här torde
ej vara annat att göra än att lägga betänkandet till handlingarne.

Talaren näst före mig nämnde så mycket om grundlagen, och att
den skall efter ordalydelsen tolkas. Det var rätt ledsamt, att den
ärade talaren ej var i Första Kammaren, då för någon tid sedan, en
motion der väcktes, som jag verkligen fann vara så beskaffad, att
grundlagen tydligen talar mot dess framläggande under loppet af
Riksdagen.

Jag vill icke vidare yttra mig, så länge icke någon talare sär-
skildt anfallit den reservation, hvori jag deltagit. Jag stannar såle-
des vid hvad jag redan haft äran yttra, till dess jag får höra, om
något större anfall mot reservationen förekommer.

Herr Rundgren: För min del måste jag erkänna, att jag un-
der de föregående riksdagarne icke varit särdeles nyfiken på det så
kallade dechargebetänkandet, men vid denna riksdag afvaktade jag
detsamma med någon nyfikenhet. Såväl i Kammaren som inom en
viss branch af pressen hafva under senare tiden gjorts så många hän-
tydningar och anmärkingar mot den nuvarande regeringen, att man
hade väntat, att det riksdagsutskott, som har till sitt uppdrag att
granska regeringens åtgärder, skulle i detta hänseende komma till
samma resultat. Men om också icke Utskottets pluralitet kommit till
samma ogynsamma uppfattning af regeringens åtgärder, så borde åt-
minstone de reservanter, hvilka funnit grundlagsenligt att anföra sin
särskilda mening, i detta hänseende hafva framställt anmärkingar,
som egt någon större och allmännare betydelse.

Emellertid torde en hvar bland oss nödgas erkänna, att, då vid
granskning af ett helt års regeringsåtgärder äfven de män, hvilka
velat vara de klarsyntaste i saken, icke kunnat finna andra anmärk-
ningar än dem, som uti reservationerna äro anmälda, detta ju är det
klaraste och uppenbaraste bevis, att hvad som tillförene här i Kam-
maren och i en liten tidning blifvit yttradt mot Regeringen, saknar
all grund. Och för mig är det synnerligen glädjande, att såväl Kon-
stitutions-Utskottet som Herrar reservanter vid bedömande af Regerin-
gens åtgärder icke kunnat komma till annat resultat än som måste
betraktas såsom ett förtroende-votum.

Hvad beträffar den under diskussionen vidrörda frågan om rätt
eller icke rätt för ledamöter i Utskottet att afgifva reservationer, så
erkänner jag, att jag i denna del står på den liberalare sidan. Jag
är nemligen, såsom sjelf tillhörande minoriteten inom denna Kammare,
en vän af minoritetens rätt. Det är denna minoritetens rätt, som
grundlagen tillförsäkrat hvarje ledamot af ett Utskott, och jag förestäl-
ler mig, att, då 48 § Riksdagsordningen säger: "Ledamot, som i Ut-
skotts beslut ej instämt, är obetaget att jemte Utskottets yttrande
lemna Kamrarne del af sin skiljaktiga mening, som i sådant fall bör
till Utskottet skriftligen afgifvas", Riksdagsordningen från en sådan
rätt icke uteslutit ledamot af Konstitutions-Utskottet. En annan och

viktigare fråga är den: hvad betydelse en sådan reservation kan hafva, huruvida en framställning, gjord i en reservation, kan föranleda något beslut från Kamrarnes sida. I detta hänseende ger Regeringsformen ett alldeles tydligt svar, emedan den uti 106 § säger: "Finner *Utskottet* af dessa protokoll", i följd hvaraf det således måste vara *Utskottet*, som skall finna, att Riksrätt bör förordnas. I 107 § sägs: "skulle *Konstitutions-Utskottet* anmärka", och följaktligen är det blott på en anmärkning af *Utskottets* pluralitet, som första stycket af 107 § kan föranleda till en tillämpning ifrån Kamrarnes sida. Huru återigen frågor, som af reservanterne äro vidrörda, skola väckas och behandlas, derom talar andra stycket af 107 §, som stadgar: "Frågor uti detta ämne kunna i Riksdagens Kamrar väckas och af andra Riksdagens Utskott än *Konstitutions-Utskottet* hos Kamrarne andragas, men icke af Riksdagen afgöras förr, än sistnämnda Utskott deröfver blifvit hört." En anmärkning i en reservation, som icke undergått grundlagsenlig behandling, kan således icke föranleda ett beslut från Kamrarnes sida. Men det står den ledamot af *Utskottet*, som tillhör minoriteten, likasom hvarje ledamot af Kamrarne öppet att genom vederbörlig framställning få frågan på grundlagsenligt sätt behandlad. Dessa äro de åsikter, jag ansett mig böra vid detta tillfälle uttala.

*Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)*

Herr Danielsson: Sedan den siste ärade talaren temligen grundligt vederlagt Herr Dicksons yttrande, att en ledamot af *Konstitutions-Utskottet* icke skulle hafva rätt att mot *Utskottets* beslut afgifva reservation, så tror jag, att det kan vara temligen öfverflödigt att derom vidare orda, helst som under den korta diskussion, som här i frågan förts, jag tyckt mig förmärka de fleste talare vara af den åsigt, att en sådan rättighet icke kan en ledamot af *Konstitutions-Utskottet* bestridas.

Hvad åter beträffar den siste talarens yttrande, att han för sin del förväntat, att *Konstitutions-Utskottet* i år skulle hafva kommit till annat resultat än hvad i utlåtandet nu föreligger — något hvartill han ansåg sig hafva så mycket större förhoppning, som han förmärkt att tidningspressen mycket sysselsatt sig med granskning af regeringens åtgärder — så får jag säga, att, oaktadt jag hyser vördnad och aktning för tidningspressen, jag likväl icke kan taga hänsyn till dess mångartade åsikter, då man handlar såsom ledamot af *Konstitutions-Utskottet*. Jag tror, att hvar och en dervid följer sin öfvertygelse efter beskaffenheten af de frågor, som föreligga. Jag har också, såsom Herrarne sett af reservationerna till *Utskottets* betänkande, funnit åtskilligt vara af den beskaffenhet, att det borde komma till Riksdagens kändedom, och jag har äfven angifvit ett och annat exempel. Men jag vill dermed icke säga, att de, som inför Konungen afgifvit råd i dessa ärenden, derföre äro olämplige på sina platser. Jag vill icke, som sagdt, säga det, ehuru jag tror, att i ett eller annat fall bort förfaras något annorlunda än som skett. Det är kanske mycket olämpligt, att icke *Konstitutions-Utskottet* kan behandla frågorna på annat sätt än det som 106 och 107 §§ Regeringsformen bestämma, ty finnes en medelväg, hvarigenom man icke behöfde bringa det der-

Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)

hän att fatta beslut om åtal inför riks rätt eller att framställa anmärkning mot en ledamot i statsrådet af den beskaffenhet 107 § Regeringsformen innehåller, så skulle icke frågorna komma att ställas så skarpt på sin spets. Men Herrarne veta väl, att, då sådana frågor behandlas inom Utskottet, man icke kan göra något annat yrkande, ty om så skedde kände det kanske sågas att ordföranden i Utskottet borde i så fall hafva betänklighet att framställa proposition derpå, efter som något yrkande icke blifvit gjordt enligt 106 eller 107 §§ Regeringsformen.

Hvad derefter angår frågan, att man icke skulle hafva rätt att i Utskottets betänkande inrymma någon motivering, så hyser jag den åsigten, att detta beror på Utskottet sjelft, ty det läser väl i allmänhet bero på hvart och ett Utskott, huru dess betänkande affattas. Om majoriteten i Utskottet icke vill hafva någon motivering, så kan minoriteten dervid icke göra något, utan återstår det endast för minoriteten att afgifva sin reservation.

Såsom Herrarne finna, har jag i min reservation anført ett par ärenden, som jag ansett böra komma till Riksdagens kännedom, emedan jag trott, att de icke stå i öfverensstämmelse med de beslut, som Riksdagen i afseende på dylika ärenden fattat, och jag ber att få tillägga, att jag har flera sådana, ehuru jag icke skall för tillfället upprepa dem. Emellertid, om jag får anledning dertill under diskussionen, skall jag återkomma till dessa, hvarå jag här innehar en lång förteckning.

För tillfället vill jag icke yttra mig vidare, utan låter härvid bero.

Herr Sjöberg: Ehuru väl det redan kan vara tillräckligt sagdt i detta, efter min uppfattning, föga viktiga ärende, ber jag dock att få med några ord förlänga diskussionen i saken.

I fråga om den så kallade reservationsrätten, eller rättigheten för enskilde ledamöter af Konstitutions-Utskottet att anmäla reservation eller göra anmärkningar mot det slut, hvartill Utskottet kommit, har länge fortgått tvist. För min del instämmer jag hufvudsakligen i hvad herr Dickson i detta afseende anført; och till stöd därför, samt jemväl till en del mot hvad den ärade vice Ordföranden i Konstitutions-Utskottet yttrat, kan jag åberopa en auktoritet, sådan som Hans Järta, hvilken tydligen uttalat den mening, att en slik reservationsrätt icke kan anses vara enskilde ledamöter af Konstitutions-Utskottet medgifven. Han har utvecklat detta i en förträffligt skrifven afhandling; och, som han allmänneligen antages hafva varit den, som i främsta rummet författade den nu varande Regeringsformens text, torde berörda uttalande få anses autentiskt; men en jämförelse af vissa grundlagens stadganden gifva det äfven temligen tydligt vid handen — så t. ex. Tryckfrihetsförordningens föreskrift, att statsrådets protokoll och handlingar samt Konstitutions-Utskottets protokoll rörande Statsrådet icke kunna före femtio år efter protokollets eller handlingens datum till tryckning fordras eller, utan vederbörandes tillstånd, utbekommas. Det vill också synas ligga i sakens natur, att

icke regeringens ledamöter skola behöfva blottställas för anmärknin-
gar, som icke flertalet af Konstitutions-Utskottets medlemmar god-
kändt.

Emellertid medgifver jag villigt, att, då § 48 i Riksdagsordningen utan någon inskränkning innefattar förklarande, att reservation får ega rum mot utskottsbetänkanden i allmänhet, det äfven är tydligt, att man icke med grundlagen i hand kan bestämdt påstå, att en sådan reservationsrätt är Konstitutions-Utskottets ledamöter betagen. Men om jag gör detta medgifvande, så kan jag deremot alldeles icke ingå på hvad den förste ärade talaren yttrat om Utskottets rätt att omnämna vissa regeringsärenden, som icke ens kunnat blifva föremål för en ordentlig reservation. Det synes mig nemligen alldeles påtagligt, att sådant icke kan få ega rum; och det skulle kunna leda till ganska vådliga missbruk, om Konstitutions-Utskottet af en eller annan anledning funne sig befogadt att på detta sätt anfalla eller sticka regeringens ledamöter. Om Utskottet gäller härvid lag i fullaste mening bibelspråket i katekesen — jag menar den sakes, vi alla eller de fleste af oss läst, huruvida den nya innehåller detsamma, känner jag ej — "edert tal skall vara ja, ja, nej nej; hvad derut-
öfver är, det är syndigt."

Detta vidhåller jag, och jag har hufvudsakligen begärt ordet för att uttala, det jag hoppas, att Utskottet icke någon gång skall biträda en sådan uppfattning, som i den främsta af de afgifna reservationerna finnes angifven, eller att ett omnämmande af saker, som Utskottet icke ansett vara af beskaffenhet att derpå kunnat tillämpas vare sig 106:te eller 107:de §§ Regeringsformen, må kunna ega rum. Detta mitt korta anförande må sålunda gälla såsom en reservation mot sagda reservation.

Friherre Nordenfalk: Då det finnes så många andra betänkanden på föredragningslistan, skall jag icke trötta Herrarne med något ytterligare längre anförande i frågan. Emot den tredje talaren i ordningen måste jag dock anmärka, att någon begäran om auktorisation, såsom han uttryckte sig, för Konstitutions-Utskottet, så mycket mindre ligger i mitt förra yttrande, som jag slutade detsamma med den förklaring, att jag icke hade något särskildt yrkande i saken att göra.

Den siste ärade talaren yttrade, såsom Herrarne hörde, åsiger, som i det närmaste öfverensstämde med dem, som af Herr Dickson blifvit framställda, och han instämde sålunda i åsigten, att ingen rätt för ledamöter i Konstitutions-Utskottet att vid det så kallade dechargebetänkandet foga reservationer finnes. Jag finner det helt naturligt och öfverensstämmande med hans alltid logiska tankegång, att han då icke heller ville tillerkänna Utskottets flertal rätt att yttra sig om andra ärenden, än dem, angående hvilka Utskottet ämnade göra anmärkning eller anmälan om entledigande, och att alla de exempel på ett Konstitutions-Utskottets motsatta förfarande, jag tog mig friheten anförä, icke skulle verka på honom, kunde jag väl förstå. Men för den, som erkänner den åt hvarje utskottsledamot i Riksdagsordningens

*Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll,
(Forts.)*

Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)

48 § förvarade reservationsrätten, bör saken ställa sig annorlunda, ty *det torde väl icke vara lämpligt, att, om man erkänner den enskilde Utskottsledamotens rätt att i en reservation utsäga, hvad han önskar, Utskottets flertal skulle kunna förnekas rätt att i sin motivering omnämna äfven sådana ärenden med anledning af hvilka de icke finna sig föranlätne att yrka ansvar.* Det synes mig således att, så vida reservationsrätten är erkänd — och jag är viss att densamma nu mera är erkänd af Riksdagens flertal — den åsigt, jag tagit mig friheten uttala, väl bör anses vara den dermed mest konsekventa.

Herr J. Andersson i Häckenäs: Jag skall blott yttra några ord till besvarande af Herr Sjöbergs anförande. Jag har visserligen vid slutbehandlingen af detta ärende inom Utskottet icke varit tillstädes, emedan jag vid denna tid hade permission; men jag anser mig likväl nu böra framhålla, att den tvist, som under diskussionen uppstått dels om rätt eller icke rätt för ledamot inom Konstitutions-Utskottet att vid detta betänkande foga reservation och dels, efter Herr Sjöbergs åsigt, att Konstitutions-Utskottet icke skulle ega rätt att motivera sitt betänkande i annat fall än då anmärkning göres, icke behöft uppkomma. Jag skulle önska, att Herr Sjöberg ville med grundlagen i hand visa, hvar det står skrifvet, att Konstitutions-Utskottet mer än andra Utskott saknar rätt att i motiveringen intaga åtskilligt, som möjligen icke leder till något resultat vid sjelfva beslutet. Det är också, enligt min tanke, icke något stadgande, som uttryckligen förbjuder Konstitutions-Utskottet att motivera sina åsigter äfven när anmärkning icke göres. Det är blott detta jag velat yttra såsom en protest emot den ärade talarens åsigt. Jag vet icke heller hvad det skulle vara för ändamål med ett förbud för ledamot af Konstitutions-Utskottet att reservationsvis framlägga hvad han anser vara i Regeringens handlingssätt origtigt. Icke kan det vara skadligt hvarken för Regeringen eller någon annan om i motiveringen, derest det sker på ett lämpligt och anständigt sätt, framhålles ett eller annat ärende, som icke föranledt Utskottet att påkalla användande af 106 eller 107 §§ i Regeringsformen.

Herr Berg: Den diskussion, som nu uppstått, kan väl i viss mån hafva sitt intresse, men jag tviflar på, att densamma kan komma att leda till något resultat. Ty om också här uttalas olika meningar om, huru grundlagen bör förstås eller icke förstås, så läser något beslut af Kammaren i detta hänseende ändå icke nu kunna ifrågakomma, och jag tror derföre, att det icke lönar mödan att vi längre sysselsätta oss med detta ämne. Är det någon, som önskar en förklaring eller ett förtydligande af grundlagen, så anvisar grundlagen sjelf det sätt, hvarpå ett sådant ändamål kan vinnas; men att framkalla en diskussion, rörande vissa grundlagsstadgandens betydelse, tror jag icke vara fullt lämpligt. Jag skulle derföre icke heller sjelf hafva begärt ordet, om icke tilläfventyrs den diskussion, som här blifvit förd, kunde komma att anses såsom svar på den fråga, som vid början af diskussionen af en ledamot i Konstitutions-Utskottet framställdes, och ber

jag derföre endast att få förklara det jag icke vill anses hafva biträdt någon af de i frågan uttalade åsigtter, utan hafva mig förbehållen rätt, att, när en sådan fråga i laga ordning förekommer, fritt få taga densamma under pröfning. Jag hemställer att betänkandet må utan vidare läggas till handlingarne.

*Angående
fullbordad
granskning af
Statsrådets
protokoll.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, blef det förevarande memorialet lägt till handlingarne.

§ 3.

Förekom till afgörande Stats-Utskottets Utlåtande N:o 27, angående ifrågasatt bemyndigande för Riksgäldskontoret att under år 1879 utbetala viss andel af det för år 1881 anslagna lånebelopp till utförande af Södra Dalarnes jernvägsaktiebolags jernvägsanläggning.

*Om ändring i
tiden för utbet-
alning af be-
viljad statslån
åt södra Da-
larnes jern-
vägsbolag.*

Ledamoten af Andra Kammaren Herr *A. Hansson* hade i sin motion N:o 65 föreslagit, att Riksdagen ville på det sättet medverka till lindrande af nu rådande arbetslöshet bland befolkningen i Södra Dalarne, att Riksgäldskontoret bemyndigades att, på sätt som lämpligast kunde finnas, af det till Södra Dalarnes jernväg beviljade anslag, till fortskyndande af nämnda arbete, under innevarande år utbetala 500,000 kronor af 1881 års anslag.

I anledning af nämnda förslag hade Utskottet, på anförda skäl, gjort följande hemställan:

“att, med bifall till Herr *A. Hanssons* ifrågavarande motion, Riksdagen må bemyndiga Riksgäldskontoret att, med iakttagande i öfrigt af samtliga de vilkor, som för utbetalningar å det Södra Dalarnes jernvägsaktiebolag beviljade statslån blifvit bestämda, och så vida Kongl. Maj:t, uppå jernvägsaktiebolagets underdåniga ansökning, der-till lemnar sitt bifall, redan under innevarande år till nämnda bolag utbetala femhundratusen kronor af det belopp, som å berörda statslån blifvit af Kongl. Maj:t anvisadt till utgående under år 1881.

Enligt anteckning å utlåtandet, var reservation mot detsamma inom Utskottet anmäld af Herrar *Ola Andersson* i Burlöf, *Sv. Andreasson* och *H. Petersson*, hvilka för sin del tillstyrkt, att Herr *Hanssons* motion ej måtte vinna Riksdagens bifall.

Sedan föredragning skett af detta ärende, anförde reservanten

Herr *Ola Andersson* i Burlöf: De fleste af Kammarens ledamöter erinra sig säkert hurusom vid 1876 års riksdag icke så få af Riksdagens medlemmar försökte att åstadkomma en stormlöpfung, om jag så får säga, på statens kassa till förmån för enskilda jernvägsanläggningar. Efter många enskilda öfverläggningar och strider i och utom Kamrarna lyckades det slutligen att få anspråken inskränkta inom något så när måttliga gränser; man stannade nemligen vid samma beslut, som fem år förut af Riksdagen fattats, eller att 10 millio-

Om ändring i tiden för utbetalning af beviljad statslån åt södra Dalarnes jernvägsbolag.
(Forts.)

ner kronor skulle upplånas och utdelas såsom lån åt enskilda jernvägsanläggningar under en tid af fem år; men man var icke fullt nöjd med det sätt, invarpå de förut anslagna 10 millionerna fördelades i så måtto, att man ansåg att för stor del af beloppet utdelats under den första tiden; och det var derföre man med fullt uppsåt och mögen öfverläggning bestämde för denna sista utlåning det vilkor, att densamma skulle utgå med två miljoner årligen; och ehuru en Riksdag naturligtvis icke kan genom sitt beslut binda en kommande Riksdag i dylika fall, så förbundo vi oss dock allesammans med hand och mun att upprätthålla detta af Riksdagen fattade beslut och detta både med hänsyn till arbetskrafter och hvad landet i öfrigt kan tåla.

Nu föreligger likväl här ett litet försök att rifva sönder detta Riksdagens beslut, och jag fruktar, att, om det förslag, som Stats-Utskottet här framlagt, blifver af Riksdagen godkänt, detsamma kommer att öppna dörren på vid gafvel för många andra försök, möjligen att icke blott öka de belopp, med hvilka Riksdagen skall bidraga till och påskynda enskilda jernvägar, utan äfven få de en gång beslutade beloppen att fortare utgå. Jag tror derföre att det ligger stor vikt derpå, att Riksdagen vidhåller sitt en gång fattade beslut i detta afseende.

Nu har man såsom motiv för den föreslagna rubbningen företädesvis framhållit den rådande arbetslösheten. Jag ber derföre att få erinra, att Riksdagen redan i enlighet med Stats-Utskottets förslag och uppå Kongl. Maj:ts derom väckta proposition beviljat ett belopp af 1,740,000 kronor att, utöfver de förut bestämda sex millionerna, användas på statens egna jernvägsbyggnader under detta år, äfvensom att ytterligare en million blifvit beviljad utöfver de sex millioner, som nästa år skola utgå. Och detta i förening med den ofantliga ned-sättning, som i Dalarne och Norrland numera skett, i de förut onaturligt höga dagsverksprisen, bör naturligtvis hafva den verkan, att ett mycket betydligare antal arbetare nu skall kunna sysselsättas vid jernvägsanläggningarne inom dessa trakter, än eljest skulle varit fallet. Jag tror derför, att Riksdagen icke bör bifalla det förslag, som nu är framställt.

Det skäl, som, jemte befrämjande af den arbetande befolkningens bästa, var för mig bestämmande i fråga om anslagen till statens jernvägsbyggnader, var det, att byggnadsstyrelsen hade så påtagligt visat, hvilken ofantlig vinst staten skulle göra genom att forcera jernvägsbyggnaderna, nu, då prisen på såväl materiel som arbete äro billigare än förut; och jag föreställer mig således att jemte den motivering, motionären framhållit, nemligen nödvändigheten att öka arbets-tillfällena, finnes ännu ett motiv för hans förslag, eller det att entreprenören eller bolaget skulle beredas en ökad vinst om han nu kunde få arbetet hastigare utfördt. Detta motiv är väl icke uttaladt, men väl ligger det i förslaget. Härvid må emellertid förhålla sig huru som helst; frågan gäller emellertid en enskild jernvägsanläggning; och det är också derför jag anser, att staten icke bör taga hänsyn till ett sådant skäl, i fall det, såsom jag förmodar, förefinnes.

Jag skall således för min del anhålla om afslag å Stats-Utskottets

förslag. Jag tror att, om staten vill göra något ytterligare för att lindra den möjligen rådande arbetslösheten, den borde verka i sådan riktning inom olika delar af landet och icke blott på ett enda ställe; och det är tydligt, att i nu ifrågavarande ort, der redan en jernvägsanläggning pågår, för hvars främjande staten icke gjort litet, måste vara mera tillgång till arbetsförtjänst än i många andra delar af landet. Det har vid riksdagen väckts ett par små förslag af representanter från Skåne, deri anhållits, att anslag måtte beviljas för ett par obetydliga hamnanläggningar. Fullständiga handlingar, utvisande att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen pröfvat och godkänt saken, och att anslag, när de begränsade medlen dertill räcka till, komma att utgå, företeddes, så att den enda förlust staten genom anslagens beviljande nu kunnat göra skulle varit en helt obetydlig ränta; men — ingen enda röst höjdes för att genom dessa små anslag i dessa orter, åstadkomma arbete åt sysslolöse arbetare. Jag tror icke heller, att det i öfrigt är klokt att för mycket drifva på med jernvägsbyggandet, ty derigenom åstadkommer man, att en för stor mängd arbetare draga sig till jernvägsarbetena, för, att när ett uppehåll inträffar, stå redlösa, ett förhållande, som för landet kan blifva mera skadligt, än ett uppskof med ifrågavarande banas fullbordande. Jag anhåller på dessa skäl om afslag å Utskottets förslag.

*Om ändring
i tiden för
utbetalning af
beviljad stats-
lån åt södra
Dalarnes
jernvägsbolag.
(Forts.)*

Häruti instämde Herr *Ake Andersson*.

Herr Nils Petersson: Jag har inom Utskottet icke kunnat instämma i det slut, hvori Utskottet i denna fråga stannat. Jag har därför mot Utskottets hemställan afgifvit en reservation, och jag har gjort det af det skäl, att jag anser ifrågavarande motion, huru obetydlig den än i och för sig kan synas, likväl icke böra af Riksdagen bifallas. Jag vet väl, att man invänder, att ett bifall till motionen icke skulle medföra någon uppoffring för staten, utan att man endast afser att göra det ifrågavarande jernvägsbolaget en tjänst. För min del anser jag dock, att Riksdagen bör se saken från en annan synpunkt, nemligen huruvida det kan vara klokt att förinnevarande år till jernvägsbyggnader ytterligare anslå medel, utöfver hvad som för sådant ändamål redan blifvit beviljad. Jag kan åtminstone icke deruti se någon klokhet, eller ens någon fördel för bolaget. Ty icke kan väl någon föreställa sig, att vi i längden skola kunna för jernvägsbyggnader underhålla lika stor arbetsstyrka som under de senaste åren. Det vore ju en omöjlighet. Och hvad hafva vi väl för anledning antaga att de, som redan egnat sig åt dylika arbeten, icke skulle kunna dertill användas äfven åren 1880 och 1881. Derför torde det vara skäl att vi ställa så till, att icke allt jernvägsbyggande upphör på samma gång; och då kan det väl icke vara rätt att utöfver de många, som redan der äro sysselsatta, äfven draga dit ännu flere. Hvad skulle vi då till slut få för en arbetarebefolkning? Såsom en föregående talare redan anmärkt, har staten redan till sina egna jernvägsbyggnader anslagit vida större belopp än förut, och sålunda kan staten äfven sysselsätta flere arbetare, särdeles som arbetslönerna nu äro

*Om ändring
i tiden för
utbetalning af
beviljad stats-
lån åt södra*

*Dalarnes
jernvägsbolag.
(Forts.)*

vida lägre. Om man sålunda förut med ett anslag af 6,000,000 kronor kunnat underhålla en arbetsstyrka af 2,000 man, så bör det nu beviljade anslaget, med afseende på det billigare arbetspriset, blifva tillräckligt för nästan dubbelt så många eller 4,000, och att ytterligare öka detta antal lär väl icke kunna anses välbetänkt. Om man dertill tager i betraktande att Riksdagen förlidet år anslag 6,000,000 kronor till Stora Bergslagsbanan, hvarpå arbetena äfven komma att fortgå under nästa år, äfvensom att en del andra enskilda jernvägsföretag ännu icke äro afslutade, synes det mig klarligen framgå, att vi redan i tillräckligt stor skala bedrifva våra jernvägsarbeten och alldeles icke böra ytterligare utvidga dem. För min del finner jag mig derföre alldeles nödsakad att motsätta mig detta förslag, visst icke af någon motvilja för den provins, som deraf skulle draga fördel, utan derför att jag anser det i och för sig oklokt. Dessutom tycker jag, att bolaget sjelft borde finna sin fördel vid, att icke jernvägsarbetena bedrifvas i allt för stor skala. Ty om efterfrågan på arbetare blir alltför stor, så komma ju arbetslönerna äfven att stiga, och detta till skada för arbetsgifvarne. Jag anser derföre det vara alldeles uppenbart, att vi nu böra stanna, der vi äro, och icke kasta oss in i några ännu vidlyftigare företag. Ett ytterligare skäl för afslag finner jag äfven deruti, att ju förr den ifrågavarande jernvägen blir färdig, dess tidigare blir bolaget cessiousmessigt och kommer och begär understöd af staten; och om detta kunde fördröjas ett eller annat år, så vore dermed ingen skada skedd. På alla dessa skäl får jag hos herr talmannen anhålla om proposition på afslag å Utskottets hemställan.

Herr *Lind* förenade sig med Herr Nils Petersson.

Herr J. Andersson i Jönvik: Jag har begärt ordet endast för att i största korthet yrka bifall till Utskottets hemställan. Hvar och en, som gjort sig mödan att läsa igenom såväl motionen i ämnet som Utskottets deröfver afgifna betänkande, skall helt säkert finna, att här föreliggande talande skäl för bifall. Jag vill i sådant afseende endast nämna, att under innevarande vinter hafva från mellersta och södra Sverige, — och allra mest från Småland — stora skaror af ungt, arbetsfört folk strömmat till våra orter, och då de icke alla der kunnat erhålla arbete, begifvit sig till Norrland, företrädesvis till norra stambanan, men äfven der har man, enligt hvad kapten Nordenfeldt i Utskottet upplyste, nästan dagligen nödgats afvisa arbetssökande. Derefter hafva de åter kommit till våra bygder, utblottade på allt, begärande icke blott arbete, utan bröd för dagen. Det berättas, att man i min hemort i vinter nästan i hvarje gård haft 3 à 4 personer, som man måst icke allenast herbergera för nätterna, utan äfven förse med föda m. m. Visserligen hördes en och annan röst, som påyrkade, att man genom kronobetjeningens försorg skulle låta forsla hem dem, hvar och en till sin ort, men jag frågar, hvilka kostnader skulle icke detta hafva medfört och hvad skulle väl följden blifvit, om de alla kommit hem igen.

Då dessutom här icke begärts ett enda öres högre utgift för staten och penningarne redan finnas hos Riksgäldskontoret, som kanske utlånat dem för lägre ränta än bolaget skulle komma att ge, så finner jag det vara både billigt och rättvist att nu bifalla Utskottets hemställan. Jag yrkar bifall till betänkandet.

*Om ändring
i tiden för
utbetalning af
beviljad stats-
lån åt södra
Dalarnes
jernvägsbolag.
(Forts.)*

Herr Talmannen aflägsnade sig nu, och Herr vice Talmannen öfvertog ledningen af förhandlingarne samt lemnade ordet till

Herr Toll, som yttrade: Ehuru Stats-Utskottet lemnat en, efter hvad mig synes, så klar och fullständig utredning af denna fråga, att derigenom all vidare diskussion nästan kunde synas öfverflödig, anhåller jag dock att, med anledning af hvad här blifvit yttradt, uppsyningsvis få nämna några ord.

Då år 1876 fördelning skedde af de medel, Riksdagen då till understöd åt enskilda jernvägsbolag beviljat, bekom Södra Dalarnes jernvägsbolag $2\frac{1}{2}$ millioner kronor, deraf enligt Kongl. Maj:ts bestämmelser skulle utfalla 500,000 kronor år 1879, 1,000,000 kronor år 1880 och återstående 1,000,000 kronor år 1881. Det är af denna sistnämnda summa, som nu ifrågasatts att bolaget i år skulle bekomma hälften, hufvudsakligen för att dermed lindra arbetslösheten i orten. Nu yttra reservanterne: "Då 1876 års Riksdag bestämde det belopp, hvarmed under de närmast följande fem åren nya, då ännu ej påbörjade enskilda jernvägsanläggningars utförande borde af staten understödjas, till 2,000,000 kronor om året, var det utan tvifvel Riksdagens afsigt, bland annat, att genom bestämmande af ett för hvarje år lika belopp söka, så vidt möjligt och i hvad på staten aukomme, på nämnda tidsperiod utjemna de summor, som komme att derunder på nya enskilda jernvägsanläggningar användas." Jag föreställer mig, att ett af skälen för denna af reservanterne omtalade så kallade utjemning varit, att för staten underlätta upplåningen af de medel, med hvilka de enskilda jernvägsanläggningarne skulle understödjas. Men betydelsen af detta skäl i nu föreliggande fall torde förminska, då, såsom vi veta och jemväl af Utskottet påpekats, penningar redan finnas inom landet att för ändamålet användas. Frågan blir således endast, huruvida det är med statens fördel mera förenligt att dessa penningar fortfarande utlånas af Riksgäldskontoret, än om de lemnas till fullbordande af ifrågavarande jernvägsföretag emot erhållande af lika stor ränta, som i förra fallet och med utsigt att staten snarare, än eljest blefve händelsen, kommer att draga den nytta af företaget, som med detsamma varit afsedt, nemligen att det skulle tillföra statsbanorna ökad trafik. Ett andra skäl, hvarför denna utjemning borde ega rum, skulle väl vara att man icke borde, genom att på en gång bevilja för stora summor till ifrågavarande ändamål, beröfva industrien och näringarne för dem behöfliga arbetskrafter. Men härvid är att taga i betraktande den omständighet, att sedan 1876 års riksdag förhållandena till den grad förändrats, att man kan nästan säga att en fullkomlig omkastning uti dem egt rum, i ty att industrien och näringarne icke längre lida brist, utan snarare sy-

Om ändring
i tiden för
utbetalning af
beviljad stats-
lån åt södra
Dalarnes
jernvägsbolag.
(Forts.)

nas hafva öfverflöd på arbetskrafter, och detta så, att det snart sagdt är ogörligt att bereda arbete åt alla dem som söka sådant. Detta är för något hvar nogsam samt bekant. Reservanterne hafva, såsom jag förut haft äran antyda, sjelfve icke varit främmande för tanken, att något afsteg från denna förutfattade bestämmelse skulle kunna ega rum. Reservanterne yttra nemligen att man, *så vidt möjligt*, bort söka på den bestämda tiden utjemna de summor, som blifvit för ifrågavarande ändamål anslagna. Något längre ned säga de, att jernvägsbolaget sjelf hort uttala sig, om det är i tillfälle att begagna det ökade lånebelopp, hvars utgående redan under innevarande år motionären föreslagit. I afseende härå anser jag mig i egenskap af ledamot i direktionen för nämnda bolag kunna försäkra, att detta *är* i tillfälle att enligt gifna föreskrifter använda de medel, hvarom är fråga, och hvarför skulle bolaget härtill icke vara beredvilligt, då det ju gäller att förr få banan färdig och derjemte att, med arbetet härfpå såsom medel, befria orten från en olägenhet, som motionären i klara och sanna ord framställt, nemligen arbetslösheten? Jag skall dessutom be att få tillägga, att det icke är bolaget, som framkommit med förslaget. Detta har väckts af enskild motionär för af honom uppgifvet ändamål, men det är naturligt, att motionären icke gjort detta utan att först hafva rådfört sig med direktionen för bolaget. För öfrigt är också, såsom herrarne se af Utskottets betänkande, utbetalningen af de begärda penningarne vara beroende derpå, att bolaget till Kongl. Maj:t inkommer med ansökan i saken, hvarefter Kongl. Maj:t eger att pröfva, huruvida de skäl, bolaget angifvit för sin ansökan, äro sådana, att denna bör beviljas.

En af reservanterne har sagt, att det skulle vara oklokt att i år anslå medel till ifrågavarande företag. För min del kan jag icke se, hvaruti det okloka skulle bestå. Eller kan det väl vara mera klokt att med dessa medels utanordnande dröja till år 1881, då, såsom vi skola hoppas, konjunkturerna blifva för arbetarne mera gynnsamma och arbetet följaktligen dyrare, än nu är fallet? Att, såsom den ärade talaren nämnde, bolaget skulle komma att höja prisen för sig sjelf, kan jag icke finna blifva nödvändigt, när det inom trakten, der arbetet skall bedrivas, finnes öfverflöd på arbetare.

Utskottet säger i sitt utlåtande: "Icke dess mindre skulle Utskottet ej ansett sig kunna understödja hans (motionärens) förslag, om deraf föranledts någon ökad statsutgift, som måst med skattemedel utgå och således kommit att tynga på riksstaten." Jag förmodar, att, om så varit fallet, motionen icke heller framkommit. Då Utskottet slutligen säger: "Såsom bekant, är för utbetalning af beviljade låneunderstöd till enskilda jernvägar det vilkor bland andra stadgadt, att bolagsmännens inbetalningar å af dem tecknade belopp skola ske i förhållande till de andelar af lånesumman, som lyftes", vill jag erinra om, hvad ock finnes omtaladt i utlåtandet, att den 8 Februari innevarande år hade delegarne i bolaget af det tecknade aktiekapitalet inbetalt 691,937 kronor 44 öre. Sammauställer man detta förhållande med den grundsats, som varit gällande för utdelningen af statsbidragen, så skulle bolaget hafva rätt att få uppbära omkring

1,400,000 kronor. Men det har tills dato icke uppburit ett enda öre af hvad som blifvit det beviljad, utan har under två års tid hjälpt sig med egna medel. Hvad för öfrigt beträffar motionärens motiv för sitt förslag, så är det till fullo vitsordadt af Konungens Befallningshafvande i orten och finnes intaget i Utskottets utlåtande, hvarföre jag icke behöfver orda vidare derom. Jag vågar för min del hemställa om bifall till Utskottets utlåtande.

Om ändring i tiden för utbetalning af beviljad statslån åt södra Dalarnes jernvägsbolag. (Forts.)

Herr A. Hansson: Då Stats-Utskottet, efter mitt förmenande, fullständigt motiverat sin i anledning af min motion gjorda hemställan, torde i sjelfva verket ingenting vidare behöfva yttras än att till densamma yrka bifall; men då reservanterne i Utskottet sökt att i Kammarren få sitt votum gällande, vill jag för min del förklara, att jag till alla delar instämmer i hvad Herr Toll anfört, hvilken vederlagt reservanternes framställning på ett sätt, som jag fullkomligt gillar. Han har äfven i egenskap af styrelseledamot i södra Dalarnes jernvägsaktiebolag sökt undanröjda de farhågor, som af reservanterne uttalats. För öfrigt vill jag till det af Herr Toll anförda blott lägga den upplysningen, att den 15 April hade bolaget redan inbetalt 60 procent, och vid detta års slut har det betalt 85 procent af aktie-kapitalet.

Jag vill icke längre upptaga Kammarrens tid, utan yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Sven Andreasson: Jag tror, att vi alla kunna vara ense derom, att vi forcerat det enskilda jernvägsbyggandet mer än som varit nyttigt och nödvändigt för landet; och skulle man nu bifalla Utskottets förslag, påskyndar man ju dessa arbeten ännu mera. Jag tror därför, att vi böra se till, att sådana arbeten kunna utföras på flera orter, och att de icke allt för hastigt påskyndas.

Man har sagt, att det råder arbetslöshet i Dalarne, men männe icke så äfven kan vara fallet åren 1881 och 1882. Vi hafva i år haft en temligen god gröda, och jag tror således icke det är så svårt för arbetsbefolkningen att under närmaste tiden draga sig fram. Från min ort lockas hvarje år skaror af folk till Dalarne och Norrland, därför att der är bättre arbetsförtjenst. De lemna jordbruksarbetet för den lättare förtjensten. Men ett sådant förhållande kan icke vara nyttigt för landet. Vill man bereda arbetstillfällen bör man tillse, att dessa tillfällen icke koncentreras på en enda ort; man bör anordna allmänna arbeten äfven inom andra orter i landet, dit de, som i hemorten sakna arbetsförtjenst, kunna begifva sig. Jag kan heller icke finna det välbetänkt att frångå den plan för enskilda jernvägsanläggningars understödjande, man en gång uppgjort, ty vi kunna få se en framtid då arbetslösheten blir ännu större än den nu är. För min del kan jag således icke gilla det skäl för bifall till ifrågasvarande förslag, man härifrån velat henta.

En ärad representant från Dalarne har sagt, att det strömmar folk från alla orter till detta landskap, och att många bland dem för närvarande sakna arbete. Ja, det är alls icke underligt, ty ifrågasvarande jernvägsbolag har icke så litet penningar till sitt förfogande;

*Om ändring
i tiden för
utbetalning af
beviljad stats-
lån åt södra
Dalarnes jern-
vägsbolag.
(Forts.)*

och om det stora anslaget från staten i år ställes till bolagets föröf-
gande, skulle ännu mera folk komma att strömma till. Men detta
utgör icke ett skäl att hjälpa der mer än annorstädes.

Jag yrkar afslag å Utskottets utlåtande och bifall till reserva-
tionen.

Herr Toll: Jag skall blott, till bemötande af den siste ärade
talarens yttrande, be att få erinra om en sats i nationalekonomien,
som det kanske kan synas onödigt att här upprepa, den nemligen
att det förhåller sig med arbetet alldes som med alla andra föremål
för det menckliga utbytet: det letar sig väg dit der efterfrågan är
störst, och der det kan betinga sig det högsta priset. Det är icke
troligt, att folk begifver sig ett par hundra mil — såsom det yttrades
härom aftonen i fråga om anslag till vägförbättringar i Norrland —
för att skaffa sig arbete, som de dock icke med visshet kunna på-
räkna att få, om de icke antingen äro i total saknad af arbete i sin
hemort eller också der erhålla en så klen arbetslön, att de dermed ej
kunna föda sig och sin familj. Under sådana förhållanden vore det
ju rent af omenskligt att hindra folk att söka arbete på annat håll,
och då man talar om konstlade åtgärder mot den rådande arbetslös-
heten, så torde undanhållandet af statens hjälp, der den så lätt som i
här föreliggande fall kunde lemnas, vara en af dem, som minst borde
såsom rigtiga framhållas.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till Utskottets utlåtande.

Herr Nils Petersson: Jag har begärt ordet för andra gången
endast för att svara den ärade talaren från Dalarne, hvilken vände
sig hit med den repliken, att det var endast smålänningar, som så
mycket besvärade dem der uppe i Dalarne, och derfor fann det besyn-
nerligt, att jag motsatt mig ett bifall till förevarande hemställan. Jag
vill med anledning deraf upplysa den ärade talaren derom, att jern-
vägsarbetena både i Dalarne och annorstädes äro ganska dåliga upp-
fostringsanstalter; och vi tacka alls icke för att våra arbetare få resa
dit upp, ty de komma hem sämre än då de reste bort, oaktadt de
fått mera betaldt för sitt arbete än de kunnat påräkna i hemorten,
och af de stora arbetslönerna se vi icke ett spår. Jag finner blott
så mycket mera anledning att fortfara med mitt yrkande, som jag tror,
att man icke bör uppdrifva arbetspriset för högt; de måste nedgå
till sitt normala tillstånd, så att andra industriidkare äfven kunna reda
sig om de dåliga konjunkturerna fortfara.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr Hörnfeldt: Då jag inom Utskottet instämt i dess beslut,
och ingen af dess öfriga ledamöter uppträdt till försvar för samma
beslut, ber jag att för ett ögonblick få upptaga Kammarens tid för
anförande af de skäl, som vid ärendets afgörande inom Utskottet för
mig varit bestämmande.

Jag har under denna riksdags lopp icke en utan flere gånger
tyckt mig finna, att vi äro ense derom, att industrien inom landet är
tryckt, och att arbetsförtjensterna äro temligen knappa. Under sådana

förhållanden utgick jag från samma synpunkt som pluraliteten inom Utskottet, att, då man möjligtvis kan skaffa arbetare förtjänst genom en åtgärd, som icke i ringaste mån inverkar på statsbudgeten, denna åtgärd vore att föredraga framför att bereda arbetsförtjänster genom beviljandet af anslag, som komme att trycka budgeten. Och vi äro naturligtvis ense derom, att försträckningen af dessa 500,000 kronor till Södra Dalarnes jernvägsaktiebolag under år 1879 icke skulle komma att i minsta mån trycka budgeten, och att man dermed skulle dels bereda ökade arbetsförtjänster och dels i någon mån tillmötesgå bolagets önskan att något förr få arbetet färdigt. Man har anmärkt, att det under nuvarande brydsamma tider vore olämpligt att forcera jernvägsbyggnader inom landet. Men det kan väl icke bestridas, att det är lämpligare att forcera ett dylikt företag under tider, då arbetslönerna äro låga och materielen billig än under tider, då ett motsatt förhållande eger rum.

Den talare på skånebanken, som först uppträdde i denna fråga, erinrade, att ingen ledamot af Kammaren öppnade sin mun, då det här om dagen var fråga om anslag till hamnbyggnader i Skåne. Jag ber att härvid få fästa uppmärksamheten på, att emellan detta senare anslag och det, som nu är föremål för pröfning, förefinnes den väsentliga skillnad, att det nu begärda anslaget icke, på sätt jag redan nämnt, i motsats mot det andra drabbar budgeten. Härtill kommer en annan omständighet, nemligen att, om den ärade talaren på skånebanken då behagat yrka bifall till motionärens förslag, det icke är omöjligt, att man gått hans önsknings till mötes.

Jag skall icke längre upptaga tiden utan sluta med att på de skäl, som af Utskottet och en representant från Dalarne blifvit anförda anhålla om bifall till Utskottets förslag.

I detta yttrande instämde Herr *J. E. Johansson*.

Herr Aug. Peterson: För min del kan icke heller jag finna, att så talande skäl anförts i den föreliggande motionen, att Riksdagen på grund af dem bör frångå sitt en gång fattade beslut angående forcerandet af enskilda jernvägsföretag. Det framgår icke af motionärens framställning, att bolagets styrelse begärt, att ett dylikt förslag skulle föreläggas Riksdagen. Icke eller är behovet af anslaget redan i år ådagalagdt, utan det skulle bero på huruvida Kongl. Maj:t på bolagets underdåniga ansökning dertill lemnar sitt bifall. Detta synes mig vara ett klen skäl för Kammaren att frångå sitt förut fattade beslut; och jag skall derföre bedja att få yrka afslag å Utskottets hemställan.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Grefve och Talman! Jag kan verkligen icke förstå, att Stats-Utskottet kunnat tillstyrka bifall till denna af enskild motionär gjorda framställning. Eljest plägar det i dylika fall alltid heta, att, emedan förslaget icke framstälts af regeringen och ingen utredning af ämnet förebragt, det icke bör vinna Riksdagens bifall. Här tillstyrker Utskottet deremot omedelbart bifall till ett dylikt af enskild motionär väckt förslag, oaktadt Riks-

*Om ändring
i tiden för
utbetalning af
beviljadt stats-
lån åt södra
Dalarnes jern-
vägsbolag.
(Forts.)*

*Om ändring
i tiden för
utbetalning af
beviljadt stats-
lån åt södra
Dalarnes
jernvägsbolag.
(Forts.)*

dagen derigenom skulle ändra ett förut fattadt beslut. Det visar sig således att den förut rådande ifvern att bygga jernvägar ännu fortfar. När det är brist på penningar i landet, heter det, att man skall forcera jernvägsbyggandet, emedan materielen är billig och arbetsprisen låga. När det deremot är god tillgång på penningar, säger man: "Nu skola vi bygga på allvar, ty nu få vi pengar för billigt pris, och det är icke fråga om hvad det kostar". Jag kan icke inse, hvarföre Riksdagen nu skulle ändra sitt förut fattade beslut och yrkar derföre afslag å Utskottets förslag. Jag hoppas, att Riksdagen eu gång tänker på nödvändigheten af att iakttaga sans och måtta vid jernvägsbyggandet inom landet, på det vi icke må få för många enskilda jernvägar, dem staten nödgas inlösa, sedan de enskilda bolagen icke längre förmå trafikera dem. Hade icke redan så många anslag till understöd af enskilda jernvägsföretag beviljats, skulle en hel mängd af dessa företag icke hafva kunnat komma till stånd; och de skulle icke hafva befunnit sig i den olyckliga belägenhet, som nu är rådande.

Då jag, som sagdt, icke kan finna ringaste skäl att bifalla, hvad Utskottet här föreslagit, yrkar jag afslag å den föredragna punkten.

Herr Bälter Sven Ersson: Jag ber att endast få instämma i Herr Tolls anförande och yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Aspelin: En talare — jag tror, det var den, som först hade ordet i denna fråga — har antydt, att förutom de motiv, motionären framhållit, det torde förefinnas ett annat motiv, ehuru det icke blifvit uttaladt, nemligen att, om det begärda anslaget beviljades att utgå redan i år, bolaget skulle blifva i tillfälle att bygga banan billigare, och derigenom bereda sig en ökad vinst.

Jag kan icke finna något ondt uti att sådant resultat deraf uppstode, och anser jag det vara en uraktlätenhet af motionären att icke hafva framställt ett sådant skäl, hvilket lika mycket som något annat talar för bifall till hans förslag. Jag är nemligen af den åsigten, att det enskildas och det allmännas väl icke stå med hvarandra i strid, och att, om bolaget, genom att i förtid utbekomma ifrågavarande medel, sattes i tillfälle att bygga banan billigare och för trafik tidigare öppna densamma och derigenom lyckades bereda sig en vinst, detta samtidigt skulle utgöra en vinst för landet, för staten. Med stöd häraf och på grund af de skäl, motionären och Stats-Utskottet anført, får jag vördsamt yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Jöns Persson: Här har visserligen talats om brist på arbetsförtjenst, och att arbetarne i massa från södra delarne af landet strömmade till Norrland och Dalarne för att der söka sin utkomst. Jag tror dock, att, om man visade hem dessa arbetare, de skulle i sina hemorter ingalunda komma att sakna arbete, hvaraf de kunde bereda nödorttig bergning åt sig och sina familjer; ty der finnes väl brist på penningar, men deremot icke på födoämnen. Under sådana förhållanden yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Jag vill endast be att få återupprepa, hvad jag anförde, då jag förra gången hade ordet, eller att Kammaren, derest den bifölle Stats-Utskottets föreliggande förslag, också måste bereda sig på att få emotse många efterföljande anspråk i samma riktning. Detta är ett skäl, som, enligt min tanke åtminstone, borde väga icke så litet i vågskålen. Jag tillåter mig derjemte, att till den kraft och verkan det kan hafva, omnämna, att inom Utskottet frågan afgjordes genom omröstning med 14 röster mot 10 och att således reservationerna icke angifva verkliga antalet af förslaget motståndare i Utskottet.

Om ändring i tiden för utbetalning af beviljad statslån åt södra Dalarnes jernvägsbolag. (Forts.)

I fråga om Herr Hörnfeldts anmärkning beträffande statens uppföring för de små hamnanläggningarna i Skåne, vill jag vidare nämna, att ett bifall till de för dessa jämförelsevis obetydliga arbeten begärda anslagen visserligen skulle vållat staten en ränteförlust af några tusen kronor, men att den förlust, staten genom ett bifall till föreliggande förslag, skulle kunna göra, icke är så lätt att beräkna om man erinrar sig de konstiga och invecklade vilkor, som i Riksgäldskontorets reglemente finnas bestämda för erhållande af lån till jernvägsanläggningar. Hvilket af dessa båda förslag skulle medföra den största förlusten för staten kan åtminstone ingen för närvarande säga.

Jag yrkar fortfarande afslag å Utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de gjorda yrkandena, gaf Herr vice Talmannen propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan som ock på afslag derå; och förklarade Herr vice Talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra meningen. Votering blef begärd, i anledning hvaraf en omröstningsproposition af följande lydelse uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i utlåtandet N:o 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren afslagit Utskottets hemställan.

Omröstningen i vanlig ordning företagen, visade 89 ja mot 90 nej; varande alltså beslut fattadt i enlighet med nejpropositionen.

§ 4.

Sedan Herr Talmannen nu återkommit, skedde under hans ledning föredragning af Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 3, i anledning af väckta motioner om ändring i 14 § Riksdagsordningen.

Uti sin inom Andra Kammaren väckta motion N:o 42 hade Herr

Om ändring i 14 § Riksdagsordningen

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

Gustaf Ericsson, med hvilken Herr *S. Axel* instämt, gjort det yrkande, att Riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring af 14 § Riksdagsordningen, "att, med bibehållande af öfriga bestämmelser, rösträtt och valbarhet tillkommer hvar och en, som är uppskattad till fyrahundra kronors inkomst, eller till staten erlägger bevilning efter andra artikeln i nu gällande bevillningsstadga".

Vidare hade Herr *F. T. Borg* i sin likaledes inom Andra Kamraren afgifna motion N:o 61 föreslagit, att Riksdagen ville för sin del besluta, att nyssnämnda paragraf i Riksdagsordningen erhöles följande förändrade lydelse:

"Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra kronor, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tre tusen kronor eller ock erlägger till staten bevilning för en till minst fyrahundra kronor uppskattad årlig inkomst".

Utskottet, som i förevarande utlåtande yttrat sig öfver dessa två motioner, hade på anförda skäl hemställt,

att samma motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

Mot nämnda hemställan voro reservationer inom Utskottet anmälda

dels af Herr *A. Bäckström*, med hvilken Herrar *P. Engman*, *S. Johnsson*, *P. Nilsson* och *S. F. Norén* instämt;

dels af Herr *F. T. Borg*;

dels ock af Herr *A. P. Danielsson*.

Rörande detta ärende uppstod öfverläggning, hvarunder anfördes af

Herr *Borg*: Då jag i min egenskap af motionär i denna fråga tagit mig friheten att begära ordet, vill jag till en början utbedja mig Kammarens benägna öfverseende, om, på grund af dels denna frågas stora omfattning och dels min egen ringa förmåga, min framställning skulle blifva fragmentarisk.

I den motion, jag tagit mig friheten afgifva, såväl som i den reservation, jag bifogat Utskottets betänkande, har jag sökt att utveckla skälen för förslaget framställande. Jag kan således nu hänvisa till dessa båda uttalanden och här endast i korthet antyda hvad deri förekommer; de framställda motiven äro också af den beskaffenhet, att sannolikt något hvar af Kammarens ledamöter gjort sig dermed förtrogen.

Jag har trott, att såväl rättvisa och billighet som kloketens och nyttans kraf fordrade, att den grupp af medborgare, som enligt förslaget skulle få politisk rösträtt, finge denna redan under närvarande tid. Jag har trott, att, då dessa klasser af medborgare, såväl genom sitt arbete som genom sina både direkta och indirekta bidrag till statskassan, kunna anses lika nyttiga som öfriga samhällsklasser, det vore orättvist och obilligt att utesluta dem från politisk rösträtt. De betänkligheter, som häre-

mot hlfvit anförda, äro dock mångahanda; jag vill taga mig friheten att anförda och söka bemöta några af dem.

Man har i afseende på de följder, rösträttens utsträckning kunde för landsbygden medföra, framhållit, att en sådan utsträckning skulle komma att bereda de stora egendoms- och fabrikssegarne alltför stor öfvervigt vid valen, enär desse skulle kunna dervid disponera en stor mängd af sina arbetares röster. Deremot kan man dock genmäla, att, såsom en talare på skaraborgsbänken under diskussionen om kyrkolagarne anmärkte, de större egendomarne allt mera styckas eller utarrenderas, hvarmed också följer rösträtten, hvadan en förändring icke i detta hänseende kan gifva anledning till stora betänkligheter. Och hvad fabriksarbetarne och för öfrigt äfven jernbruksarbetarne i allmänhet angår, kan man väl icke heller skäligen antaga, att de skulle vara så beroende af sina arbetsgifvare, att de icke skulle kunna efter egen öfvertygelse utöfva sin rösträtt. Det är väl icke arbetsgifvarne uteslutande, som bestämma öfver arbetstagarne, åtminstone göra de det icke till den grad, att de bestämma öfver arbetarens samvete och hans förhållande till staten i afseende å rösträtten och dylikt. För min del har jag tänkt mig saken så, att, om man också skulle finna någon eller några få så dåliga arbetsgifvare, att de tvärtemot grundlagens och moralens bud sökte att förtrycka sina arbetare och tvinga dem att handla mot sin öfvertygelse, detta dock icke skulle lyckas, ty redan den slutna omröstningen skyddar de valberättigade, och det är i grundlagen vid strängt straff förbjudet att utöfva något tryck i politiskt afseende. Arbetsgifvarne skulle således icke ega någon garanti för att arbetstagarne röstade efter deras anvisningar. Jag har också af representanter från landsbygden hört, att de icke äro rädda för valrättens utsträckning. Man känner sitt folk, man känner arbetarne och är öfvertygad, att de icke på något sätt skulle visa sig ovärdiga den rösträtt, som skulle kunna tillerkännas dem.

För städerna har man i detta fall haft större betänkligheter, som jag dock icke heller tror vara befogade. Man säger, att genom förslagets antagande skulle tillkomma ett så stort antal nya valberättigade, att de skulle komma att utöfva alltför stort inflytande på valen gent emot dem, som förut varit valberättigade. Väl är det sant, att det i en och annan stad blefve ganska många, som, om detta förslag antoges, skulle erhålla rösträtt, den de nu sakna, men dermed har man icke visat, att desse nytillkomne skulle illa och icke med förstånd utöfva denna rösträtt. Tvärtom bör man väl antaga, att med de bildningstillfällen, som företrädesvis finnas i städerna, arbetarne derstädes också hunnit ganska långt i upplysning och förstånd äfven med afseende å offentliga angelägenheter. Dessutom ber jag att få bemärka, att hos dem, som nu äro berättigade att deltaga i valen, lifaktigheten icke är så utomordentligt stor, att den icke skulle behöfva ökas, hvilket ock sannolikt skulle ske, om rösträtten utsträcktes. Dock kan jag icke föreställa mig, att de nytillkomne valmännen skulle kunna utöfva så synnerligen stort inflytande. Det har nemligen visat sig, att af nu röstberättigade endast 36 å 40 procent deltaga i omröstningen i städerna, och när dessa klasser, som dock äro de mera bildade och

*Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)*

Om ändring
i 14 § Riks-
dagsordningen.
(Forts.)

mera förmögna, hafva så liten tid och lust att offra åt utöfvandet af sin rösträtt, kan man väl icke begära, än mindre frukta, att de mindre bemedlade eller mindre upplysta skulle, ens i så stor mån, deltaga i valen. Om man nu antager, att t. ex. fyratio procent af dertill berättigade för närvarande deltaga i valen uti städerna, föreställer jag mig, att högst tjugu procent af de nya skulle dervid infinna sig, och att det skulle fordras lång tid, innan de sistnämnde kunde växa in i dessa nya förhållanden och få det intresse för ett allmännare deltagande, som är önskligt och behöfvt.

Jag vill här nämna, att den politiska rösträtten hos oss ställer sig i jämförelse med samma rösträtt hos åtskilliga andra folk, enligt hvad vid en föregående riksdag, då denna fråga afhandlades, blifvit upplyst, sålunda, att i Frankrike deltaga hvar femte röstberättigad person i omröstningen, i Tyskland är allmän rösträtt, i England deltaga hvar tolfte person, i Danmark hvar sjunde eller åttonde, i Norge hvar trettonde eller fjortonde och i Sverige hvar sjuttonde. Dessa siffror äro de korrektaste, jag kunnat erhålla, om också ej alldeles exakta; af dem framgår, att Sverige står tillbaka för flera andra folk, nemligen icke blott för de stora kulturfolken, utan äfven för sina närmaste grannar, norrmännen och danskarne. Jag tycker, att det icke vore för tidigt, om vi, då danskarne haft politisk frihet sedan 1848 och norrmännen sedan 1814, nu äfven kunde deraf blifva delaktige i någon större mån än hittills. Jag tror ock, att vi hunnit så långt fram som norrmännen voro för sextiofem och danskarne för trettio år sedan.

I fråga om den politiska rösträtten yttrade redan 1809 års Konstitutions-Utskott, att alla svenska medborgare, som voro »bofaste, oberoende och fullmyndige», borde erhålla representationsrätt. Detta Utskott var således redan för sjuttio år sedan af den åsigten, att alla klasser, för hvilka rösträtt nu yrkas, borde ega den, eller alla, *bofaste, oberoende* och *fullmyndige* samhällsmedlemmar — för andra har den icke heller nu blifvit begärd. Men icke blott nämnda års Konstitutions-Utskott har lyst sådana åsikter. I det representationsförslag, som framlades under Oscar I:s regering år 1848, och hvarunder man läser sådana namn som Fähræus, Sandströmer och Gripenstedt, föreslogs, att hvar och en skulle erhålla rösträtt, som egde fastighet i stad taxerad till 450 kronor och på landet till 300 kronor. Sveriges regering hade således redan 1848 kommit lika långt i fria åsikter i detta hänseende, som motionärerne 1879, och dock vill man anse des- ses fordringar för höga.

Sedan det nya representationsskicket införande har denna fråga varit inom Riksdagen behandlad sju särskilda gånger, och flere af denna Kammars ypperste män hafva å reformens fana inskrifvit sina namn. Jag nämner bland de afidne blott Lars Hierta, Sven Nilsson i Österslöv och Hedengren; vidare bland dem, som icke äro här, Nordenskjöld, Mankell och Ola Jönsson i Kungshult, samt bland här närvarande: Carl Ifvarsson, Per Nilsson i Espö, Liss Olof Larsson, Hedin, Ola Andersson, Lyttkens, Sven Nilsson, Jöns Rundbäck och Friherre Koskull m. fl., alla ärade namn i vår nya representationsutveckling. Dessa

namn äro lofvande för reformens framtid, och jag hoppas, att den icke alltför länge skall låta vänta på sig. Första Kammaren har visserligen gifvit ett bleklagdt nej på alla framställningar i detta syfte, och under de tio år, som förflytit sedan det nya representationsförslagets antagande, har till helt nyss blott en enda röst der höjt sig för ett förslag med samma utsträckning, som ifrågavarande, nemligen Justitiekansleren von Kochs, som, då frågan vid 1873 års riksdag förekom, yttrade sig på följande sätt: »såsom förhållandet nu är, faller makten i händerna på en enda klass, och fastän jag tillhör denna klass, nemligen egarne af krono- och skattejord, tror jag icke att detta är nyttigt.» Jag är öfvertygad om, att det för närvarande finnes många i Första Kammaren, som med varmt intresse följa frågan och önska, att den löses i en frisinnad riktning. Jag skall taga mig friheten att ytterligare anföra några yttranden, som förekommit under föregående riksdagar i denna fråga. De skola icke upptaga lång tid. Herr *Lars Hierta* yttrade sålunda år 1869: »att representationsförändringen egentligen vore en öfvergång från ett fyrkammar-system, och» — säger han — »jag tror, att anspråk fortfarande finnas derpå, att de, som ännu stå utom representationen, måtte få ett lagligt tillfälle att komma in deri, ty dessa anspråk skola säkerligen åter låta höra sig.»

»Man kan ej heller,» fortfar samme talare, »rätt gerna utgå från den förutsättning, att den, som har 1,000 riksdalers egendom, ovilkorligen skall besitta större förmåga att sköta allmänna angelägenheter, än den, som står under strecket.»

Vid 1872 års riksdag anförde Herr *Törnfeldt*: »Hvad vittna väl alla dessa uttalanden vid offentliga möten och petitioner från de arbetande klasserna om annat än behovet af en utsträckt rösträtt. För att riktigt känna och förstå detta behof, bör man hafva personlig erfarenhet af huru det kännes att sakna politisk rösträtt, och jag har en sådan erfarenhet, ty jag var i saknad af den ända tills jag blef 47 år gammal. Så länge människan icke vaknat till politiskt medvetande, tillhör hon samhället endast på samma sätt som boskapen, och när hon en gång uppvaknar, hurudan anser hon sig då? Jo, som en främling i ett främmande land, ty hon har icke ett halfqvädet ord med i den politiska visan. Detta kännes tungt, gruffligt tungt, och äfven sedan jag erhöll politisk rösträtt, har jag en bitter erfarenhet af vår lagstiftning.» En annan talare, kapten *Mankell*, yttrade vid samma tillfälle: »Om något folk vore moget, vore det väl det svenska, hvars bondestånd från urminnes tid varit vandt att i politiska frågor uttala sin vilja vid allshärjartingen och riksdagarne, i ekonomiska frågor vid landskapstingen och landsting, i kommunens angelägenheter vid socken- och kommunalstämmor, och som vid häradstingen fått en större kännedom om landets lagar än kanhända någon annan folkklass. Är icke detta folk moget, så vet jag icke hvilket folk i världen skulle vara det! Kanske dessa nationer, hvilkas bondestånd ännu för 100 år sedan eller ännu kortare tid sedan suckade under lifegenskapens bojor och voro försänkta i den djupaste förne-

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

dring, men af hvilka många dock redan länge sedan erhållit den utsträckta rätt, på hvilken äfven vi nu göra auspråk.»

I samma fråga yttrade *Sven Nilsson* i Österslöf: »Hvad beträffar behöfligheten af den ifrågasatta utsträckningen, så tror jag att sådan verkligen förefinnes. Den som någorlunda känner förhållandena, åtminstone på landsbygden, vet, att der finnes en hel mängd personer, som borde vara berättigade att utöfva politisk rösträtt, men likväl sakna sådan, emedan de icke kunna uppfylla de i 14 § Riksdagsordningen föreskrifna villkor. Ett slående exempel kan jag i sådant hänseende anföra från min ort, der kommunalstämmans ordförande icke har rösträtt, utan blott eger att hopsamla våra röster. Det skulle väl dock kunna tyckas, att, när han har så pass stort förtroende, han äfven borde hafva det andra.» *Per Nilsson* i Espö yttrade äfven vid samma tillfälle: »Jag hyser den åsigten, att det är nödvändigt att utsträcka den politiska rösträtten något längre än som nu är fallet,» och *Herr Liss Olof Larsson* framkom vid samma tillfälle med just det förslag, jag nu tagit mig friheten framställa.

Vid 1873 års riksdag yttrade en annan motionär i denna fråga, *Nils Hansson* i Fleninge: »Det bör icke väcka förundran, att många af desse i sina menliga rättigheter så tillbakasatte arbetare med sorgen i hjertat öfvergifva sitt fädernesland, för att i ett främmande land öka sin utkomst och komma i åtnjutande af de politiska och medborgerliga rättigheter, som deras fosterland ej förunnade dem.» Med anledning af denna motion säger *Professor von Schultze* från Göteborg: »Tynga sålunda skatterna lika hårdt på den fattigare som på den förmögnare, framställer sig för honom oupphörligen, om han ligger under census, den frågan: om jag bär bilden i mån af min förmåga lika tungt som den förmögne, med hvilken rätt utesluter man mig från rättigheten att deltaga i val af riksdagsmän? Statens intresse bjuder att, såvidt möjligt är, göra alla medborgare lika mycket intresserade af statens utveckling och förkofran — och *Herr Carl Ifvarsson*:« billigheten synes dock kräfva, att man äfven lemna rum för dem, som stå under strecket, och jag är icke rädd att biträda det förslag motionären här framställt. Man bör mer närma sig åt det demokratiska hållet, och jag tror, att hvar och en som öfvertänker saken, skall finna, att tiden snart är inne att taga ett sådant steg.« Dessa yttranden fälles år 1873. Åren 1874, 1875 och 1878 återkom frågan och, såsom bekant, föll den alla gångerna hufvudsakligen genom Första Kammarens motstånd. Den har dock fallit flere gånger äfven i Andra Kammaren, förmodligen emedan man misströstat om en god utgång. Då emellertid frågan förevar vid 1878 års riksdag yttrade *Jöns Rundbäck* i ett förträffligt anförande, bland annat:

«Jag vågar påstå, att, sådan den nuvarande representationsrätten är, det icke i allmänhet är svenska folket, som representeras af Riksdagen. Är det nu så, att man i detta afseende anser Riksdagsordningen hafva en brist — som den och har — så synes det mig, att man äfven böra vara betänkt på att afhjelpa denna brist, och det är just derhän motionären i det föreliggande förslaget sträfvar.» — Samme talare säger vidare: Nu «få vi ej längre rädas för att taga

steget fullt ut och gifva våra orepresenterade medbröder rätt att också få ett ord med i laget och sålunda göra till en sanning den vackra, af mig ofta anförda grundsats, som utgör inledningen till vår Riksdagsordning. Då finge hvar och en, som vore bofast, oberoende, myndig och, tilläggom — den, som betalade bevillning efter 2:dra artikeln, rätt att rösta och väljas till riksdagsman. Vi måste besinna, att, utom skyldigheten att betala, dessa individer, som stå under strecket och som utgöra den öfvervägande delen af befolkningen, hafva samma skyldigheter och medborgerliga pligter, som någon af oss. Hvarföre icke då äfven gifva dem äfven samma medborgerliga rättigheter.

Vid samma riksdag yttrade Friherre Koskull: "För egen del är jag dock långt ifrån tillfredsstäld med det så kallade strecket och skulle icke hafva något emot dess nedflyttande, ty det hvilat icke och kan ej heller, i hvilken riktning, uppåt eller nedåt, det än må flyttas, någonsin komma att hvila på rättvis grund, utan endast på godtycke. En sådan rent godtycklig grund för den politiska rösträtten borde ej finnas, utan alla som betala bevillning efter 2:dra artikeln böra, efter mitt förmenande, vara röstberättigade eller valbara vid riksdagsmannaval till denna Kammare, hvarigenom nuvarande orättvisa betydligt förminskares". Så står denna fråga och så har den blifvit af Riksdagen behandlad.

Jag har icke mycket att tillägga; jag tillåter mig blott att säga, att i guldets bo både goda och onda makter, både ljusa och mörka, men att världshistorien dess värre visat, att guldets onda makter utöfvat det mesta inflytandet. Må vi därför söka att i vår mån minska detta inflytande, må vi mana goda makter, endast goda, derutur. Dessa makter äro rättvisa, jemlikhet och broderskap. Ehuru de ofta blifvit af världen förkättrade, misstydda och tillbakasatta, äro de dock eviga samt måste utveckla och föra menskligheten framåt till dess högre mål; och, om så är förhållandet, hvarför då stöta tillbaka vår arbetande broder, då han räcker oss sin hand? Hvarför tillbakavisa denna grofva hand, som dock utfört så mycket af hvad vi äro stoltast öfver att ega på oss och kring oss? Hvarför tillbakastöta denna starka arm, som måhända kan vara god att ha, om det en gång gäller fosterlandets frihet och sjelfständighet? Hvarför tillbakavisa detta varmt klappande hjerta, som utan tvifvel slår lika varmt äfven för fosterlandets väl, som vårt eget? Icke böra vi stöta tillbaka den, som söker bana sig väg till något ljusare och bättre; nej, vi böra tvärtom hjälpa honom uppåt och framåt, ty vi behöfva sjelfva hans hjälp lika väl som han behöfver vår; vi behöfva ju alla hvarandras hjälp under den för de flesta ganska tunga vandringen genom lifvet, och jag tror att, om vi hjälpa våra politiskt omyndiga bröder, denna hjälp skall kännas icke mindre välgörande och angenäm för den höga och rika, än för den lägre och fattigare delen af vårt lands befolkning. Jag tror också att i betraktande af den makt, som redan ligger i guldets, den makt, som förmögenheten redan i och för sig skänker, det är farligt vidare öka eller ens bibehålla samma makt. Jag menar, att det ligger en sanning i dessa Skriftens ord, att det är "svårare för den rike att gå in i Guds rike, än för en kamel att gå igenom

*Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)*

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

ett nålsöga“, visserligen ett österländskt talesätt; men säkert är, att guldets innebär stora faror och frestelser, hvilka blifva ännu större, om guldets innehafvare derjemte få särskilda företrädesrättigheter i samhället framför sina medmenniskor. Jag anser därför, att det ligger i samhällets och den enskildes intresse samt är af stor betydelse och vigt att gifva de stora arbetande klasserna rösträtt och kasta bort den föreställningen, att guldets uteslutande gifver människan dess värde såsom medborgare. Det mynt, som uppbär de herskande klasserna, kan också endast följa oss i detta lifvet, men icke i det högre fäderneslandet; der fordras något annat skiljemynt än det som här går och gäller, och detta myntets pregel är *kärleken till bröderna*. Det är ock det enda mynt som icke förstöres, som öfverlever förgängelsen, ty kärleken är starkare än döden.

Jag anhåller om afslag på Konstitutions-Utskottets förslag och bifall till min motion.

Friherre Leijonhufvud: Jag är icke nog blind för tidens ström och den riktning den tagit, att jag skulle göra mig den föreställning, att en utvidgning af den politiska rösträtten icke kommer för eller senare att ega rum, men jag anser ännu icke tiden vara inne för en sådan utvidgning, och af denna anledning kommer jag att rösta mot förslaget. Min öfvertygelse är, att, om vi skola en gång gå derhän, det måste ske långsamt. Det är ovilkorligen nödigt, för att gå verkligen framåt, att icke göra några brådstörtade förändringar i de konstitutionella förhållandena.

De skäl, man för den politiska rösträttens utvidgning åberopat, är att det streck, som skiljer den röstberättigade och den dertill oberättigade, icke är rationelt. Man säger, att den, som har 800 kronor i årlig inkomst, ofta nog icke är mer kvalificerad att föra de andras talan än den, som har en inkomst, understigande detta belopp. Detta vill jag medgifva, men borttages strecket vid 800 och insättes vid 600 kronors inkomst, så uppkomma liknande oegentligheter. En person med 500 kronors inkomst kan ju ega lika godt förstånd som en med 600. Orättvisan står sålunda kvar, så länge ett streck finnes och man nödgas till slut borttaga det helt och hållet. Men om det vilkor för röst-rätt, som ligger i vissa inkomstbelopp, borttages, så är det fråga, huruvida icke äfven åldersbestämmelserna skola bort. Det är svårt att bevisa, att en 21—22-åring alltid är klokare än en 20—21-åring. För att gifva den sistnämnde samma rätt som den förstnämnde måste strecket flyttas. Den ena flyttningen måste följa efter den andra. Men ett åldersstreck är oundgängligen behöfligt — det lär ingen vilja bestrida. Man kan ej tilldöma en 13-årig yngling samma förstånd som en 21-årig ung man och låta 13-åringen deltaga i allmänna angelägenheter.

Äfven inkomststrecket synes mig nödvändigt. Det har sin rätta plats, der inkomsten nått och jemt kan anses räcka för de oundgängligaste dagliga behöfvens fyllande. Ty den, som tynges af bekymmer för dagens första behof, lär ej ega sinne för och sjelfständighet uti allmänna angelägenheter.

Man säger, att rösträtt är en allmän mänsklig rättighet. Detta tal är för mig en gåta. Jag förstår, att i ett ordnad samhälls det är hvars och ens rättighet att njuta skydd. Detta gäller ej blott dem, som betala skatt, utan *alla* utan undantag, äfven fattighjon och främmlingar. Samhällets bestånd betingar sådana lagar. Men tillvaron af en absolut politisk rätt för samhällets enskilda medlemmar förnekar jag bestämdt. I det afseendet går samhällets rätt först. Individens frihet och nytta måste stå tillbaka för samhällets bestånd.

Man säger, att hvarje manlig medborgare vid viss ålder bör ega politisk rösträtt och anser en sådan utsträckning af rösträtten för en lycka för staten. Jag har för min del ej funnit, att de länder, der en så stor utsträckning af rösträtten eger rum, njutit särdeles stor lycka af detta förhållande, utan tvärtom. Emellertid återropas dessa länder såsom exempel derpå, att man ej heller hos oss behöfver vara rädd, utan gerna nu genast må kunna taga steget rakt ut, fast man ej med säkerhet kan se huru det kommer att slå ut. Det är ett sätt att behandla statsangelägenheter, som jag ej tänkt mig. Jag vill hafva garantier, innan jag tager ett steg, som ej kan tagas tillbaka.

Hvad det nu ifrågasatta steget beträffar, är jag fullkomligt öfvertygad, att det ej skulle medföra goda frukter. Jag tror, att Andra Kammarens sammansättning inom få år skulle ganska betydligt förändras. En mängd lycksökare — bränvinsadvokater m. fl. — och idealister, som fara efter ideella mål, skulle genom granna framställningar lyckas fånga röstpluralitet och, inkomna i Kammaren, uppträda med radikala läror. Jag hör till minoriteten och befinner mig således ofta vid voterarne gent emot den nuvarande majoriteten. Dock ser jag hellre, att denna majoritet fortfarande bestämmer Kammarens vota än en majoritet af radikala, hvilka i andra länder visat samhällsomstörande tendenser.

Jag anser således, att vi ej hunnit derhän, att vi för närvarande kunna sänka census för den allmänna valrätten. Det är blott 13 år sedan vår nuvarande Riksdagsordning antogs. Tiden har varit för kort att se, huru denna kan utveckla sig. För min del tror jag, att förhållandena ännu kunna vidare utveckla sig och förändras med bibehållande af samma Riksdagsordning. En generation skall gå undan och en ny uppträda, innan det nya riksdagsskicket hunnit stadga sig. Då först kan det vara tid att tänka på lämpliga förändringar och äfven på utsträckt allmän rösträtt.

Jag yrkar bifall till Konstitutions-Utskottets förslag i det föredragna betänkandet.

Herr Hedlund: Då min vän och kollega i Helsingborg väckte denna motion, gjorde han sig utan tvifvel i viss mån skyldig till ett fel, som af siste talaren påvisades, nemligen att bibehålla den gamla grundsatsen af ett politiskt streck, ehuru flyttadt från 800 till 400 kronors inkomst. Samma olägenheter och samma principvidrighet, som vidlåda det gamla strecket, torde komma att häfta äfven vid det nya. Jag tror mig likväl icke begå misstag, då jag förmenar, att motionären ej skulle hafva tvekat att undanröjda denna olägenhet och ställt

*Om ändring
i 14 § Riks-
dagsordningen.
(Forts.)*

*Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)*

sig på en högre principelgrundval, nämligen personlighetsprincipen, såvida han kunnat hysa något hopp om framgång åt ett sådant förslag.

Jag föreställer mig, att motionären, hvilken eljest är en man, den der gerna uppfattar samhällets och lifvets ärenden från en högre, ideel ståndpunkt, nu funnit sig, såsom nykommen riksdagsman, manad att intaga en praktisk ståndpunkt. Må det då vara tillåtet en praktisk man att se frågan ur en mer ideel synpunkt och om jag dervid kommer att gå något utanför Konstitutions-Utskottets betänkande, så hoppas jag likväl, att jag icke skall gå utanför ämnet.

Jag ber att få anknyta mitt resonnement till hvad den siste ärade talaren berörde. Han sade sig icke vilja acceptera grundsatsen om den enskildes rätt att få deltaga i det politiska lifvet och ansåg icke rösträtten vid val af folkombud vara en allmänt mensklig rättighet. Samme talare påpekade de vådor, som skulle kunna följa deraf, att, när man lemnat politisk rösträtt åt en stor del personer af olika samhällsställning och bildningsgrad, agitationer komme att göras, ledande derhän, att bränvinsadvokater och sådant löst folk äfvensom idealister skulle varda de rådande — talaren nämner nu icke tidningsredaktörerne, så vida han icke räknade dem till idealisterne, eller möjligen till den förra kategorien. Jag medgifver, att detta kan hafva sina olägenheter, men jag vågar emot den faran ställa en annan.

I sjelfva verket möter man åter tvenne emot hvarandra stående viktiga grundsatser, nämligen statens säkerhet och den enskildes rätt. Man torde, noga räknadt, kunna säga, att dessa båda grundsatser kämpat om väldet igenom hela världshistorien. Å ena sidan statens rätt, såsom det första, som bör bevakas, och hvilket i sin ytterlighet urartar till despotism; å den andra sidan individens rätt, hvilken, då den ensidigt förfäktas, kan leda till anarki. Men om man omsorgsfullt väger dem emellan, så leder detta, efter mitt förmenande, till ett erkännande af den satsen, att, der individens rätt är nogast och samvetsgrannast iakttagen, der är på samma gång statens säkerhet bäst tryggad. Och om man noga undersöker dessa ömtåliga och viktiga frågor, så torde man jenväl komma till ett medgifvande deraf, att den yttersta grundvalen för rättigheten att deltaga i val af folkombuden är personlighetsprincipen. Redan för 40 år sedan har Sveriges store häfdatecknare Geijer kommit till enahanda slutsats. Man framställde då invändningar deremot; man sade, att konsekvensen skulle leda dertill, att äfven qvinnan blefve delaktig af den allmänna rösträtten. Geijer skyggade tillbaka för den konsekvensen, sökande komma ifrån densamma dermed, att han visade, hurusom qvinnan hade mycket högre åligganden inom familjelifvet, samt att hon ej borde dragas ned derifrån, genom deltagande i det politiska lifvet. I förbigående må här en anekdot omtalas om den gamle konservative Hartmansdorff. Denne yttrade en gång uti en familj, der den, som nu har ordet, var tillstädes: "Nu mån I väl vara nöjda, I fruntimmer, sedan Geijer förklarar er vara för goda att få rösträtt." Jag misstänker emellertid, att, om Geijer lefvat i vår tid, skulle han hafva uppfattat saken ur en annan synpunkt och ingalunda skyggat tillbaka för konsekvenserna af ofvannämnda sats. Emellertid vill man icke ställa sig på person-

lighetens grund. För min del vågar jag också uppställa en annan grund för delaktigheten i den politiska rösträtten, nemligen den insats, som en och hvar gör uti det allmänna stora samhällsarbetet. På den grund vi nu stå, kunna vi i sjelfva verket säga, att vi såsom vilkor för ifrågavarande rättighet — jag skulle nästan hellre vilja kalla det skyldighet — sätta måttet af de *förmåner*, som en hvar af samhället åtnjuter. Ty inkomst är en förmån. Jag anser det, som sagdt, vara riktigare att till grundval härvidlag taga måttet af hvars och ens insats i samhällsarbetet. Men då uppstår likväl den frågan, huru denna insats skall kunna mätas. Der hafva vi moralisten, som för folket framhåller stora ideella grundsatser, och hans ord göra sig gällande i de vidsträcktaste kretsar, utöfvande ett oändligt inflytande på samtid och efterverld. Vidare forskaren, som sprider kunskapens ljus vida omkring i samhället, och konstnären, som ställer för våra ögon skönhetens idealbilder, statsmannen, den store näringsidkaren m. fl. Hvar och en af desse gör sin stora insats i samhällsarbetet, och här skulle således, menar man, uppstå en kvalificerad rösträtt i många grader. Men detta undanröjes, om vi beakta och akta arbetet i det lilla, den stilla, trogna verksamheten, litet mera vare sig med spaden eller hammaren, vid spinrocken eller i väfstolen; allt ett obemärkt samhällsarbete af oändlig betydelse för samhällets bestånd. Om man ställer tillsammans allt detta arbete, så frågar man sig: "är det då mannen allena, som åstadkommer allt detta; som gör all insats i samhällsarbetet; manne icke qvinnan också tager del deri? Jag vågar på en sådan fråga svara: "ja;" ty det är qvinnan, som vårdar hemmet, det är hon, som lägger de första fröna till det uppväxande släktets daning, verkande dermed genom tidevarfven.

Jag tror således för min del, att med den grundsats, jag här vågat uppställa såsom sann och rättvis, vi icke komma ifrån att ju qvinnan har ett värf att fylla äfven i det politiska samhällsarbetet. Också se vi, hurusom i det ena landet efter det andra man börjar framträda med anspråk på en ny ställning för qvinnan i politiskt hänseende. Det är den mäktiga anglosaxiska racen, som har heder af att hafva först upptagit denna sak. Sedan flera år tillbaka hafva inom engelska parlamentet väckts motioner i detta syfte, och antalet af de röster, som uttalat sig för qvinnans deltagande i lagstiftningen, har, ifrån att till en början hafva utgjort ett tjugutal, sedermera så småningom ökats till 50, 70 och senast, om jag ej missminner mig, till 152. På andra sidan Atlanten, der denna race handlar med mindre hänsyn till gamla traditioner än i England, har man redan hunnit så långt, att i en eller möjligen två stater qvinnan eger rätt att deltaga i legislativa förhandlingar. Men, efter mitt förmenande, bör medgifvandet åt qvinnan af denna rättighet föregås af något annat, nemligen af ett större deltagande från hennes sida uti skötaudet af kommunens angelägenheter. Ty det är der uppfostran sker för det politiska lifvet. Härvid möter likväl den invändning, att, då qvinnan icke deltagar uti statens lagstiftning, skall hon icke lätteligen få rätt deltaga uti vården om kommunens angelägenheter, emedan det är mannen som skrifver lagarne. Jag hoppas dock, att den tid skall

(Om ändring
i 14 § Riks-
dagsordningen.
(Forts.)

*Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)*

komma, då detta ordet "man", som tyvärr icke i likhet med engelska ordet "man" kan betyda både man och kvinna, skall utbytas mot ett ord, liktydigt med person, hvarigenom samhället skall kunna få tillfälle att tillgodogöra sig kvinnans ädla kraft och medverkan uti t. ex. fattigvårds- och sjukvårdsärenden m. m.

Jag har berört denna fråga, icke blott för att möta den afskräckande konsekvens, som man så ofta velat se såsom en följd af personlighetsprincipen, utan verkligen också för att utkasta ett tankefrö, då det kan vara möjligt, att de ord, som här uttalas, kunna gifva anledning till tal både för och emot uti detta viktiga ämne.

Det har också, i senaste tiden vid ett och annat riksdagsmanuval, i synnerhet inom ett par af vårt lands största kommuner, synt mig afgjordt, att dessa val skulle säkerligen hafva utfallit vida bättre, ur moralisk synpunkt sedt, i fall kvinnan vid dem haft rösträtt.

När jag emellertid förordar bifall till motionärens förslag, sker det därför att jag anser det vara ett steg i den rätta riktningen. Han har genom detta förslag flyttat ned strecket och derigenom minskat den nu rådande orättvisan. I sammanhang härmed må det tillåtas mig omtala en händelse, som inträffade vid det sista riksdagsmannavalet i Göteborg. Hos stadens aktade borgmästare infann sig en man med sin debetsedel i handen och klagade öfver att han icke fått deltaga i valet, ehuru debetsedeln visade, att han blifvit taxerad efter 800 kronors årsinkomst, och oaktadt han deltagit i det val, som tre veckor förut egt rum. Han fick emellertid den ledsamma upplysningen, att den pröfningskomité, som under tiden varit samlad, nedsatt hans årsinkomst till 700 kronor. Mannen hade under föregående år förut deltagit i flera val, men hade nu till följd af minskad arbetsförtjenst blifvit på en gång utestängd från denna rättighet. Man må säga, att detta beror på samma tillfälliga grund, som af den siste talaren berördes, men jag måste dock vidhålla den mening, att, ju mera man sänker detta streck, dess mera sällsynta skola dylika misshållanden blifva.

Nu anför man såsom skäl för afslag å motionen, att man icke bör göra för täta förändringar i vår ännu nya statsförfattning. Här emot får jag, i likhet med den förste talaren, erinra, att om än statsförfattningen är ny, är dock frågan om valrättens utsträckning ingalunda ny, och för dem, som deltog i kampen för den nya representationsordningen, kan det icke vara obekant att för oss, som stodo på en mera demokratisk grund, var en ibland de svåraste stötestenarne den punkt af reformförslaget, som satte strecket vid 800 kronor. Man tyckte, att regeringen hade kunnat nedsätta det till åtminstone 600 kronor; men i betraktande af de stora svårigheter, som förslaget hade att arbeta sig igenom, och af de farhågor mot dess antagande, som kunde finnas hos vissa samhällsklasser, måste vi, ehuru med ganska stora betänkligheter, underkasta oss streckets sättande vid 800 kronor. Men deraf följer ingalunda, att man dervid skall förblifva, och åtminstone hafva vi, som redan många år kämpat för denna fråga, rätt att upptaga densamma.

Jag vet ganska väl, att vid denna representationsförändring

framhölls af motståndarne till densamma den anmärkningen: nu har ni satt upp detta streck till 800 kronor, men huru länge skall det räcka? Efter den nya författning och den nya valrätt, som nu är föreslagen, kommer snart Sveriges Andra Kammare att bestå af — jag kommer nu icke i håg ordalagen, som då begagnades, men de påminna mycket om dem, som nyss faldes: brånvinsadvokater och idealister. Visst är, att litteratörer och redaktörer hörde till det röda spöke, som då framskötis; och sade man: "när man nu fått en representation sålunda sammansatt, så dröjer det icke länge, innan detta streck strykes och ett radikalare genomföres". Då svarade den ädle målsmannen för förslaget: "om det strecket kommer att kämpas tum för tum i båda Kamrarne." Denna förutsägelse har äfven inträffat, men jag tror likväl att kampen ej bör öfvergifvas. Nu kan man anmärka, att det steg, som här föreslagits, är något för mycket. För min del skulle jag vilja acceptera äfven ett mindre steg, om jag kunde bysa förhoppning om bättre framgång därför, men då anledning dertill icke finnes, tror jag, att man gerna kan hålla på ett större.

Jag anser slutligen det vara af särskildt vigt för denna Andra Kammars flertal att lyssna till den motion, som är väckt. Man vet, att derigenom ett öppnande af den politiska dörren — i fall bilden tillåtes mig — blott sker för den mera bemedlade arbetsklassen, ty längre kommer man icke, om man sätter 400 kronor såsom gräns för rösträtten. Man har ju också hört, huru det blifvit yttradt om hemansegarne, att de icke skulle våga taga detta steg, emedan de äro rädda för de samhällslager, som äro under dem. Man har sagt: "I talen för den stora menigheten af folket, men, med förlof, under er ligga de djupa lagren som icke hafva någon talan." Det är af vigt för denna Kammare att låta dem, som så tala, veta, att man icke hyser denna farhåga. Lika kraftigt som man tillbakavisat kränkande beskyllningar i flera andra fall, lika kraftigt bör man tillbakavisa dem i detta, och sedan må det visa sig, hvilka som verkligen äro rädda för denna utsträckning af rösträtten, och hvarest farhågan är störst, antingen i Första Kammarne eller i den Andra. Jag ber att upprigtigt få understödja den väckta motionen.

Herrar *Johan Jönsson* och *O. B. Olsson* instämde med Herr Hedlund.

Friherre Nordenfalk: Af de förste talarnes anföranden skulle man möjligen kunna antaga, att den föreliggande stora frågan ännu vore i sin första ungdom, så hafva de sväfvat kring i de blåa rymderna. För min del tror jag, att frågan verkligen avancerat något längre, och jag skall i konsekvens med detta antagande se saken. I Utskottet uttalade jag den mening, att, om det vore fråga om att tillämpa personlighetsprincipen, jag icke skulle vilja taga på mitt ansvar att lemna bifall dertill. Då frågan deremot är, huruvida det må vara lämpligt och för fosterlandet nyttigt att närma sig tillämpningen af grundsatsen att alla de, som till staten betala direkt, icke frivillig skatt, äfven böra vara i Riksdagen representerade, så måste jag erkänna, att detta är en riktig grundsats. Jag kan till följd deraf

*Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)*

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

icke instämna i det resonnement, som Utskottet haft. Men jag kan icke heller obetingadt instämna i någondera motionärens förslag, sådana de nu äro formulerade, och jag skall be att därför få gifva skäl.

Det synes mig då främst vara nödvändigt att, om i vår grundlag införes den låga siffra, som här är föreslagen, såsom gräns för rätten att välja representant i Andra Kammaren, man icke bör längre låta gränsen för skattskyldigheten till staten vara beroende på en lätt ändrad § i bevillningsförordningen, och det är klart, att den oegentlighet, som för närvarande i detta hänseende eger rum, skall i hög grad förstoras, om strecket nedsättes till 400 kronor. Jag tror dock, att denna oegentlighet kan på två sätt afhjelpas: antingen derigenom att, utan att i grundlagen angifva någon siffra, låta gränserna för skattskyldighet och valrätt följas åt; eller ock att göra bevillningsgränsen mindre rörlig och ej beroende af tillfälliga förändringar i bevillningsförordningen. Jag tror ock, att, innan en sådan viktig reform som denna bringas till definitivt utförande, statsmakterna, som dervid hafva ansvaret, äro skyldiga att göra sig reda för denna reforms numeriska verkningar. Motionären har gifvit några bidrag dertill, och jag har inom Utskottet äfven försökt att lemna några sådana bidrag, särskildt med afseende derå, huruvida förändringen borde gradvis genomföras; men jag måste tillstå det nuvarande tillgängliga materialet vara alldeles otillräckligt, och man var inom Utskottet icke synnerligen benägen för att taga denna sida af frågan under närmare ompröfning. Äfvenledes synes det mig vara nödigt tillse, huruvida den af ene motionären, Herr Borg, föreslagna nedsättningen till hälften mot för närvarande af gränsen för utöfvande af valrätt på grund af innehafvande af fast egendom verkligen kan vara rätt proportionerad mot den föreslagna valrätten för årlig inkomst. Jag tror ock det i allmänhet vara angeläget att taga noga hänsyn till svårigheterna vid öfvergången från gällande bestämmelser, äfven då man fordrar en reform, som man anser nödvändig.

Då likväl nu icke kan vara fråga om annat än en opinionsyttring, eftersom frågan ju redan för denna riksdag genom Första Kammarens beslut fallit, har jag för min del, på grund af hvad jag nu sagt, icke något att invända, derest Kammaren endast vill afgifva en opinionsyttring om det berättigade och kloka i en ändring uti den riktning, som här är föreslagen. Då frågan nästa gång förekommer, torde det dock vara nödvändigt erhålla tydlig statistisk utredning, liksom att taga i öfvervägande de två omständigheter, hvarpå jag sökt fästa uppmärksamheten.

Herr Rundgren: Den ärade representantens för Göteborg yttrande ådagalägger, att man icke behöfver nedsätta strecket, för att få idealismen in i Kammaren. Man kan nemligen icke gerna tänka sig en längre gående idealism än den han uttalat. Han anser sig icke ens kunna stanna vid och acceptera de grunder, som föranledde Geijer att stanna, utan han vill gå ännu längre och söker vindicera qvinnan rätt att representera och representeras. För min del vill jag icke inlåta mig i diskussion om den saken, emedan det är ett temligen

ofruktbart ämne under nu pågående öfverläggning. Men jag ber att få erinra honom om en sak, som icke saknar betydelse och hvilken, då den blifvit refererad i tidningarne, väl eger trovärdighet, nemligen, att, då en deputation af fruntimmer, som ville tillvinna qvinnan rösträtt, för sådant ändamål uppvaktade den nu varande presidenten i Nord-Amerikas förenta stater och för honom uttalade sina tankar härom, tillsporde han dem, huruvida de icke äfven ville göra bekantskap med hans hustru. Då de bejakade detta, förde den republikanska qvinnan dessa idealistiska fruntimmer omkring i sitt hus och visade dem barnkammaren, skafferiet, köket m. m, och lät dem beundra alla dessa herrligheter, utan att fråga under hela tiden uppstod om politik, och, tillägger tidningen, deras likasom alla andras mening var, att deputationens medlemmar fått lång näsa. Jag vill nu icke anföra någonting vidare till svar på den idealistiska framställning min ärade vän från Göteborg nyss gjorde, utan jag öfvergår nu till hvad motionären, reservanten och den förste talaren, hvilka äro en och samma person, i dag yttrat.

Man kan sönderdela hans anförande i tvenne delar: en prosaisk och en poetisk. Den prosaiska sidan utgöres af en samling citat af hvad som under föregående riksdagar blifvit yttrat i frågan, dervid han till store män upphöjde alla dem, som yttrat sig i samma riktning som han. Det finnes emellertid en gammal domarregel: "audiatur et altera pars" d. v. s. då man vill vara upprigtig vid framställningen af ett sakförhållande, bör man icke endast citera yttranden å ena sidan, utan äfven hvad å den andra sidan förekommit. För så vidt jag kunnat uppfatta, har han dock icke citerat ett enda yttrande från dem, som hyllat en motsatt åsigt, men deremot anført en riklig samling citat af personer, som hyllat samma åsigt som han. Jag vill nu icke i likhet med honom trötta Kammaren med att ur gamla riksdagshandlingar framleta en hop yttranden, som blifvit fälda i ena eller andra riktningen; jag vill endast påstå, att hans citat icke kunna tillerkännas någon betydelse, då de icke stäls vid sidan af citat från motsatta sidan.

Den andra delen af hans anförande var den poetiska, der guldet spelade en viss roll. Vi veta, att den ärade motionärens "maidenspeech" äfven förut vändt sig om guldet, nemligen det som sitter på diplomaternes rockar; nu vänder han sig äfven mot guldet i fickan. Olyckligtvis glömde han slutet af sin reservation, der han säger: "Slutligen tillåter jag mig uttala den öfvertygelsen, att, till och med om röst-rätten utsträcktes till samhällets *alla* myndiga och välfredjade medlemmar, den högre bildningen och förmögenheten dock skulle bibehålla ungefär samma öfvervägande inflytande som för närvarande, såsom erfarenheten visat i alla de länder, der *allmän* rösträtt redan länge varit utöfvad."

Detta var hans sista ord i reservationen mot Konstitutions-Utskottets föreliggande betänkande, der han ju naturligtvis måste erkänna, att det ligger något godt i den högre bildningen och förmögenheten, efter som han uttalat den öfvertygelsen, att dessa egenskaper skola bibehålla samma inflytande som för närvarande. Jemför man

Om ändring
i 14 § Riks-
dagsordningen.
(Forts.)

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

nu detta skriftliga yttrande med hvad han muntligen anfört om guldets frestelser, hvilka böra föranleda inskränkning i dess betydelse, så torde man kunna finna, att äfven från haus sida yttranden kunnat fallas både för och emot guldets inflytande. För min del vill jag icke inlåta mig på den frågan.

Det är ju en gammal sanning, som man ända sedan Virgilius tid ofta framdragit, att det ligger någonting demoniskt i gullet: "auri sacra fames", säger han; men det är nu en sak för sig. En annan sak är, huruvida icke jemväl i *bristen* på guld ligger något demoniskt, och då uppstår den frågan, hvilketdera, antingen egandet eller saknaden af guld, utträttat mest ondt här i världen.

Då det emellertid är fråga om en så vigtig sak som valrätt och valbarhet, fråga om att vara representant vid den svenska riksdagen, borde man taga i öfvervägande, huruvida, då ett streck finnes, detta streck är satt, derföre att man ansett, att under strecket låge endast oskicklighet och oförmåga, men öfver strecket skicklighet att utöfva representantkallet. Ingen lärer väl hafva velat påstå någonting sådant. Då man icke vill kasta sig in på idealismens ståndpunkt, har man endast att göra den frågan: när är en person i den ställning, att han kan anses hafva öfvervunnit de allra första lefnadsbehovens bekymmer? Det är nemligen då först, påstår jag, när människan kommit till den ståndpunkt, att hon icke behöfver med bekymmer och i sitt anletes svett kämpa för sitt lifsuppehälle, som man har rättighet och kan hos henne fordra högre allmänna och ideella intressen. Den ärade representanten från Göteborg sade visserligen nyss, att den stilla verksamheten vid spaden, klubban och spinnrocken är en insats man gör i samhället, för hvilken man måste kunna fordra motsvarande rättigheter. Detta är nog äfven en sanning, men om denna stilla verksamhet vid spaden, klubban och spinnrocken är så sträng och ihärdig, att man dermed endast med möda kan förvärfva sitt dagliga bröd, då påstår jag bestämdt, att man saknar hvad som är nödvändigt för att kunna tänka på och med intresse och sakkännedom följa samhällets stora angelägenheter. Och man kan väl erkänna, att den, hvars årliga inkomst icke uppgår till 800 kronor, icke är försatt uti den i ekonomiskt hänseende oberoende ställning, att han kan hafva något intresse för det allmännas angelägenheter.

Den förste talaren yttrade, att Sverige stode tillbaka för Norge, för Danmark och för Frankrike. Jag frågar den ärade talaren, om han skulle önska, att vårt lands tillstånd i politiskt hänseende vore sådant, som Frankrikes. Skulle han verkligen vilja uppställa tillståndet i detta senare land såsom ett framtida horoskop för vårt eget? Skulle han vilja blottställa vårt land för all den oro, som ligger uti dessa politiska strider, der den allmänna rösträtten just på den politiska skådebanan har framkallat idealisterne, hvilka måhända i främsta rummet tänka på huru de skola kunna bibehålla sig såsom representanter, äfven om landet derpå skulle gå under? I afseende å Norge och Danmark vill jag icke yttra något, utan vill blott säga, att jag för min del är glad att vi ännu icke i politiskt hänseende kommit dit, der dessa begge länder hamnat.

Jag skall icke längre upptaga Kammarens tid. Jag vill blott till slut erinra Kammaren om något, som skall hafva passerat under förra århundradet, att nemligen professorerne i Lund ingingo till universitetskanslern med begäran, att han ville så bereda, att deras löner komme att utgå i penningar i stället för nti spanmål, och att kanslern på deras inlaga skref följande lakoniska ord: "I gode her- rar, I veten icke hvad I begären." För min del anser jag verkligen, att Konstitutions-Utskottet hade kunnat svara motionärerne samma- ledes. — Jag godkänner Utskottets förslag.

*Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)*

Herr Gustaf Ericsson: Då jag i egenskap af med-motionär tager till ordet för att göra några invändningar emot de åsigt, som Utskottet i sitt betänkande uttalat, ber jag att först få fästa mig vid det påståendet, att behovet af den ifrågasatta förändringen icke gjort sig tillräckligt djupt och allmänt känt. De ärade reservanterne hafva temligen väl bemött detta påstående, och det kunde i så fall vara öfverflödigt att jag yttrade något om denna sak. Men då en ärad talare på stockholmsbänken äfven sade hvad föliden skulle blifva, om rösträtten utsträcktes, så vill jag be att få yttra några ord.

Den värde talaren tyckte sig se, att Riksdagens Andra Kammare skulle få en sammansättning, som han icke önskade. Det är beklagligt, att man i närvarande tid skall hysa så stort mistroende emot en samhällsklass, som man åtminstone i vårt land icke kan påbörda något fel. Säkert är emellertid, att detta mistroende ovilkorligen skall återkomma från dessa klasser till dem, som tro sig vara berättigade att innehafva förmynderskapet öfver de öfriga samhällsmedlemmarna. Mig förefaller det derföre, som skulle en utsträckning af rösträtten kunna förekomma ett eljest berättigadt missnöje hos dessa idealister och socialister eller hvad man nu må kalla dem, hvilka, i fall anledningen till missnöjet undanröjdes, icke längre skulle hafva någon tacksam jordmån för sitt arbete.

Här har sagts, att man medgifver, att skyldigheter finnas, men att man icke vill gå så långt, att man äfven medgifver, att rättigheter skola finnas, derför att man blott och bart är människa. Sådana påståenden förtjena intet bemötande. Vill man emellertid förekomma det hotande förtjena intet bemötande. Vill man emellertid förekomma det hotande missnöjet, måste man underkasta sig att gå de billigaste önsknings till mötes, och fordrar man af mängden, att den skall fullgöra sina skyldigheter, synes det väl icke vara mer än rättvist, att man tillerkänner den rättigheter. Det var ock med tanken fäst på, att detta skulle sporra mängden till uppfyllande af sina pligter, som jag dristade mig att framlägga min motion. Ty ingalunda får man tänka sig, att den, som beröfvas sina rättigheter, skall hafva lust att fullgöra sina skyldigheter. Att medvetandet af att ega rättigheter äfven alstrar håg att fullgöra sina skyldigheter, visar, bland andra exempel, det senaste riksdagsmannavalet i Göteborg. Som bekant, höllos der förliden sommar tvenne riksdagsmannaval, emedan det första blef af vederbörande förklaradt ogiltigt. Då inträffade, att under mellantiden emellan de båda valen inbetalde, af 1,500 på restlängd uppförde skattskyldige, icke mindre än 800 sina utskylder. Och tro

Om ändring
i 14 § Riks-
dagsordningen.
(Forts.)

väl herrarne, att de skulle gjort detta, om det icke gått att utöfva sin rösträtt, och då detta hände personer, som ega minst 800 kronors årlig inkomst, huru mycket mera skall det icke kunna inträffa med dem, som hafva ännu mindre.

Utskottet anför vidare bland skälen för sitt afstyrkande, att af dem, som nu ega politisk rösträtt, ett så ringa antal deraf begagnat sig. Ja, låt vara att resultatet icke skulle blifva så betydande, men svårligen lär det väl kunna anses innebära någon rättvisa, att, derföre att en klass af medborgare icke begagnar sina rättigheter eller försummar utöfvandet af sina medborgerliga skyldigheter, så skall en hel annan klass, och denna vida talrikare, vara utestängd från allt deltagande i de politiska förhandlingarne. Sannerligen, detta skäl torde icke af Utskottet hafva varit så allvarsamt menadt; ty om så varit, hade det nog aldrig kommit fram. Eller hvem hyser väl farhåga för att sätta ett vapen i händerna på den, om hvilken man med visshet vet, att han aldrig kommer att begagna detsamma. Om någon mening skulle kunna ligga i detta Utskottets påstående, så skulle det väl vara den, att de lägre lagren af samhället aldrig skulle komma att utöfva sin rösträtt, äfven om de hade sådan rätt. Men låt äfven vara att så skulle blifva fallet; det goda skulle dock en reform i detta afseende medföra, att derigenom undanröjdes ett missnöje, som nu låter höra sig från alla delar af vårt fädernesland. Jag vågar verkligen påstå, att de af Utskottet i detta betänkande anförda skälen synas mig vara af ringa eller ingen betydelse.

Den talare, som näst före mig hade ordet, antydde, bland annat, att det skulle varit bristen på guld, som åstadkommit det mesta onda här i verlden. Ja, så till vida kan detta hans påstående vara sant, att de, som förmenats hafva guld, äro de som gjort mest ondt. Genom sina bedrägerier och förfalskningar med ty åtföljande afvikningar till utlandet hafva de icke oväsentligt bidragit till den bedröfliga affärsställning, hvori vi nu befinna oss.

Utskottet säger äfven, att siffran 800 kronor är så låg, att den utan alltför stor svårighet kan uppnås af hvilken som helst, som allvarligt sträfvar derefter. Rigtigheten af detta påstående vågar jag dock bestrida å hela den arbetande befolkningens vägnar, ty af dem är det icke mången, som kan uppnå så pass hög inkomst, särdeles i närvarande tider. Dessutom bör man komma i håg, att hela den stora klass af medborgare, hvarom här är fråga, på sin ålderdom icke hafva att vänta vare sig ålders- eller dyrtidstillägg, utan tvärtom minskas för dem inkomsterna på gamla dagar, så att, äfven om de förut haft 800 kronor och på grund deraf ansetts tillräckligt kloke för att få utöfva valrätt, så går denna rätt för dem oftast förlorad, då de blifvit gamla. Detta tyckes väl visa, att penningen i detta afseende icke är någon tillförlitlig gradmätare. Eller vill väl verkligen någon på allvar påstå, att arbetaren, som genom idogt arbete förvärfvar 400—600 kronor om året, besitter mindre intelligens än den som af en vän eller anförvandt får en gåfva på 1,000 kronor. Jag hemställer till herrarne, huruvida han är mera mogen. Han kan vara af den beskaffenhet, att han icke kan sjelf förtjena sitt bröd, utan han lever

t. ex. på en donation, som någon lemnat honom, men *han* skall dock anses politiskt mogen och så qualificerad, att han kan värdigt uppbära sina politiska rättigheter.

Jag tillåter mig att på det lifligaste yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr Key: Man kan i principen vara fullt ense om nödvändigheten af en utvidgad politisk rösträtt ungefär sådan som den af reservanterne föreslagna. Man kan vidare vara ense om att en dylik utvidgning, om icke på en gång, åtminstone tid efter annan kan och bör gå ännu längre, ja ända derhän, der personlighetsprincipen skymtar i framtidens blånande fjerran, men ändock för det närvarande hysa vissa betänkligheter. Jag tillstår att dylika uppstodo hos mig vid den mängd af vackra framtidshägringar, som jag fann skimra i min väns, den ärade göteborgsrepresentantens anförande, och bland dessa äfven våra svenska qvinnor. Att det *kan* komma och möjligen kommer att gå derhän, att äfven qvinnorna erhålla politisk rösträtt och valbarhet, detta vill jag icke bestrida. Men då han sjelf tillerkände denna tanke för närvarande plats endast i poesiens värld, vill jag icke dermed här och nu sysselsätta mig, blott i förbigående tillägga att, när den ärade representanten från Karlstad svarade derpå, föll mig en välbekant hierarkisk regel i viss mån in, den nemligen att: "ändamålet helgar medlen". Den föll mig in, säger jag, då denne högtärade men konservative representant, till stöd för sin motsatta åsigt, hördes åberopa till och med republikanska exempel. För öfrigt ber jag att i sammanhang härmed få erinra om ett gammalt roligt yttrande, som jag tror mig redan en gång förut, men för flera år sedan, här i Kammaren hafva anført. Det fälles af Thomander — också en biskop — i fråga om den tidens ifrågasatta utvidning af den politiska rösträtten. "Om eu borgare i Lund", sade han, "går ut genom norra stadsporten och fortsätter vandringen, så kan det hända att han slutligen förirrar sig ända derhän att han kommer till Ishafvet. Här af följer, att en borgare i Lund aldrig bör gå utom stadsporten". Jag tror att detta infall är fullt tillämpligt äfven nu och i fråga om Herr Borgs motion.

Man kan, sade jag, hafva varit ense om, att en utvidgning af rösträtten bör ske och det oaktadt hittills hyst betänkligheter vid hvarje förslag derom. Man kan nemligen hafva hyst sina betänkligheter just af aktsamhet om, af tillgifvenhet för den nya representationens vidare utveckling. Man har kunnat tänka: "detta nya är för nytt; det är icke nog starkt; det är icke fullt erkändt; det har icke hunnit stadga sig ännu. Låt om oss vänta! Låt detta nya få vitsord och kraft af gammal häfd. Då, först då gå vi vidare". Detta har varit *mitt* skäl till tystnad, när denna fråga vid föregående riksdagar förevarit till behandling. Men nu, sedan vi inträdt i den nya representationens femte treårsperiod, och det först vore ytterligare fyra år efter denna, som förändringen skulle *tillämpas*, nu ställer sig frågan verkligen annorlunda. Vår nya representation har redan hunnit att få en viss häfd; och de sår den slog hafva hunnit att ärra sig.

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

Om ändring
i 14 § Riksdagsordningen.
(Forts.)

Jag tror, att man numera kan mycket lugnt nedflytta strecket till 400 kronors inkomst. Denna siffra är icke alls godtycklig, ty den angifver den lägsta inkomst, för hvilken betalas bevilling till staten. Man kan dock äfven här säga, att jemväl detta "streck" är godtyckligt. Men skall det vara *någon* gräns alls, och detta är väl ännu nödigt att tänka sig, så måste den någonstädes sättas, och jag kan för min del icke finna, att, om en person har 800 kronor i årlig inkomst, men genom en olycklig tillfällighet förlorar hälften deraf, ehuru han ännu för den återstående betalar bevilling till staten, han dermed också mist hälften af sitt politiska förstånd. Lika litet kan jag inse, att, om han sedermera gör en vinst, så att han till exempel får 1,600 kronor i årlig inkomst, han derigenom icke blott får sitt gamla politiska förstånd tillbaka, utan får det till och med fördubbladt.

Jag tror i sjelfva verket att det icke är så mycket fråga om 8 eller 400 kronors inkomst eller om några kronor alls, utan blott om man genom att ändra det nuvarande strecket, för hvilket *också* man vid representationsförändringen hyste så stora farhågor, skall framkalla politiskt vidt utseende förhållanden, lika dem som hotande visa sig i åtskilliga andra länder. I detta hänseende är jag likväl fullkomligt lugn, ty de orsaker, som der äro verkande, förefinnas alldeles icke här; om folkuppfostran och sjelfstyrelse allmängjorts och gått framåt i något land, så är det väl i Sverige. Till och med Frankrike — det republikanska Frankrike — har härutinnan oändligt mycket att lära af oss. Och dessutom! hvilken betydelse eger icke vårt lyckliga geografiska läge; må vi besinna huru lugnt vi sitta i efterhand, och huru alla nya idéer, de må vara än så brännande, dock hinna att svalkas af på vägen öfver Östersjön och blifva praktiskt handterliga!

Jag har ytterligare ett skäl att här uttala mig i dag. I Första Kammaren har nemligen Utskottets förslag bifallits med 81 röster mot 25, som voro för en återremiss i riktning af Herr Borgs motion. Frågan är således fallen, men den har — såsom det flera gånger blifvit yttradt om en annan stor fråga — den har "fallit framåt". Den kan icke särdeles länge uppskjutas, och frågans behandling i Första Kammaren samt den i år derstädes förda öfverläggningen ådagalägga att den icke länge skall blifva fördröjd. Det måste komma till en uppgörelse om densamma mellan Första och Andra Kammaren, och detta streck skall då nedflyttas.

Jag har också velat vid detta tillfälle klargöra min egen ställning till frågan, just emedan jag är öfvertygad, att lösningen, fastän denna gång undanskjuten, likväl närmar sig allt mer och mer. Det gäller icke längre blott ett fagert tal, det är verkligheten, som träder fram och möter oss ur ett icke allt för afläget fjerran.

Mycket mera kunde och borde sägas i denna fråga, men då jag icke känner mig riktigt frisk i dag, så må det vara nog med det nu anförda. Jag anhåller om bifall till yrkandet i Herr Borgs motion.

Med Herr Key förenade sig Herrar *Chr. Assarsson* och *And. Aug. Andersson*.

Som ytterligare många ledamöter begärt ordet för att yttra sig rörande det förevarande ämnet, uppsköts den vidare överläggningen till kl. 7 e. m., då detta sammanträde, enligt derom utfärdadt anslag, komme att fortsättas; och åtskildes Kammarens ledamöter kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem

H. A. Kolmodin.
